al Sig. Cav. Castellano

Colleg. Rom: Soc. Ies. Catal. inscriptus

ARTIFICIVM

SIVE ARS BREVIS D. RAYMVNDI LVLLII.

AD ABSOLVENDAM Omnium Artium Encyclopediã.

Ex Legat. Cardin: Toleti:

Cum gratia & facultate R. D. Ordinarij,& R. DDD. Inquisitorũ.

Apud Claudium Bornatium sub Aquila Forti. Anno. 1565.

B.S.

MAGNIFICENTISS. IVXTA AC PRAECLARISS. DOMINIS DD. I. Ludouico, & . G . Paulo Lullys . L. Ioannes Villeta Lullianæ Scholæ, & Vniuersæ Academiæ Barcinonensis Rector. S.

GENEROSAE AC ANTIQVISSIMA familiæ vestra, Præclarissimi viri, multis eisdemq; illustribus titulis non modò apud nostrates, sed etiam apud exteras gentes longè latéq; insigni, cui plurimùm me debere semper, ac vbicũquè res ipsa tulit, ingenuè fuerim professus, exestimaui non vsquequaquè contemnendũ officium me præstiturum, si vestrum D. Raymundum Lullium cum nostra totius Cathaloniæ, tũ vestri imprimis generis decus & ornamentũ præclarũ, quẽ antè in. S. œcum. Tridentino Concilio à quibusdã blaterãtiũ maleuolorũ calumnijs & à fictitijs, minùsque consideratis, ne quid aliud dicã, quasi usuis improbationibus, quanta fieri potuit diligentia & fide, vindicauerã, eundem, nescio quo fato, penè iam sepultum, & ab hominum memeria non sine magno reipub. literariæ detrimenmento fere expunctum non solùm pro mea virili suscitarẽ, sed etiã velut postliminio in ciuitatẽ & patriam honorificè reuocarem, præsertim iam. S. œcum. Concilij authoritate de aduersarijs triumphantem. Quapropter Lullianæ scholæ, cuius vos estis ab atauis dignissimi moderatores, & doctrinæ interpretandæ à vobis præfectus, cũ primùm per negotia licuit, mirandũ illud, nec satis vnquã pro dignitate laudatũ. S. viri Artificiũ, quod Diuino munere ei cælitus donatũ non tã vetustiss. omnium nationum fama, quàm res ipsa satis superque cõprobat, publice in Barcinonensi gymnasio exponendũ suscepi. Cuius summam præstantiam, & mirificum ad omnes breui per

discendas disciplinas vsum mirati auditores, cum frequentes vndique nō scholastici modo in Philosophia et ingenuis artibus iā prouecti, sed nobiliss. plerique viri, sed etiā doctissimi omnium facultatum doctores ad audiendū cōfluerent, quibus nō sufficerēt iam aliâs Barcinone, Lugduni, & alibi impressa aut manu descripta exemplaria, eorum quotidianis instigationibus compulsi sumus artem breuem, quā primum sumus aggressi prælegere, nempe ab eodē authore tanquàm compendiū & isagogē omniū aliarū artiū, omniū etiā ipsius Raymūdi operum (qua ille hoc vno artificio instructus breuiore, quàm credi possit, tempore in omni disciplinarum genere pene innumera edidit absolutissima) præmissam prælo committere, & nonnulla etiam præfigere, quæ obiter in D. Lullij & eius doctrinæ commendationem ex aliorum potius sententia præfati fueramus. Quod nostrum institutum, cū vobis vnis iam iure debeatur, vestris etiam Dominationibus dicatùm, hilari fronte & benigna, vt soletis mea omnia, suscipite, tanquam primitias & mei & vestri pij propositi. Cui si fauerit Deus Opt. Max. addemus etiam in hanc artem & in alia quædam D. Raymundi Lullij opera commentarios, quos iam diu parturimus. Interim tamen & semper bene valete. Domi nostræ Die festo D. Catharinæ. Anno a Virgineo partu M. D. L X V.

VITA D. RAYMVNDI LVLLII, PRAESERTIM EX Nicholao de Pace Theologo excerpta.

RAYMVNDVS LVLLIVS Natione Cathalanus, Incolatu autem Maioricensis, cum antiqua & nobili Lulliorum Barcinonēsium familia ortus in palatio Iacobi Regis Ma

toricarum adoleuisset, suo generis & morum splendore in mē sa Regiæ Senescallum euehitur. Huius ætas lubrica, impulsa opibus & amicis, vanos fœminarum amores facilè concepit. Quorum longa consuetudo iuuenile pectus vsq; adeo possederat, vt etiam susceptis ex castissima vxore pulcherrimis liberis, adhuc alterius fœminæ, cui pridem seruierat, inflammatis plusquàm dici posset amoribus teneretur. Post vbi diuina prouidentia contigit, illā sub pectore letali vlcere laborare, Raymundus factus certior infortunij, tristitia vincitur. Et quum non posset membris consistere, prostratus in lecto, nihil nisi tenebras & solitudinem cupiebat. Lachrymis igitur atq; suspirijs, mœrore animi parumper exhausto, meditanti calamitatē suam, & longum à salute digressum rithmis vulgaribus (in quibus componendis facilis erat, & benè peritus) deplorare, Iesus Crucifixus dextrorsum apparuit. Mundanus homo diuina visione perterritus, inceptum flebile carmē dimittit. Quod interiectis postea diebus, quater conatus absoluere, quater, vt primùm, & circitèr eandem horam, Crucifixum vidit. Postremò tam crebræ visionis causas secum ipse tota nocte perquirēs argui se vanitatis à Christo, et vocari cognouit. Seruire creatori creatura desiderat, & eo Spiritu authore, qui solo tactu de Cytharedo prophetam, de piscatore prædicatorem, doctorem de persecutore, & de publicano euangelistam fecit, diuini studij flammis totus illico incaluit. Occupatur varia cogitatione animus, vestigans quos labores, quæ item opera Christó gratissimà susciperet. Post multa verò, tot infidelium pernicie cogitata cœpit continuo misereri, & quibus illi conuerti possent, donum linguarum & sapientiæ, martyrijq; gratiam sibi & alijs exoptare. Deinde vt esset spiritu liberior, omnē opulentiā suam, præter pauca coniugi & filijs necessaria, Christi paupe-

ribus erogauit. Quanquam ergo annis prouectus (triginta enim natum annos cœpisse conuerti ipse idem. 2. lib. diuinæ cõtemplationis testatur) arabicè loqui, & scribere doceri voluit. Post annos nouẽ à visionibus illis, quas supra memorauimus, Raymundus peregrinatione varia & multa vitæ austeritate maceratus, cum non satis pro votis in pio instituto, vt pote eruditione & sapientia destitutus, se profecisse videret, solitariæ contemplationis desiderio ad montem quendam Balearibus celeberrimum, cui nomen Randa, contendit. Ibiq; moratus dies aliquot ore semper benedictionibus pleno, ac flexis fere assiduè genibus, per speluncas & nemora de omnibus, quæ mente versabat, quæq; se offerebant aspectui, æterni numinis magnificabat imperium. Et quum vice quadam ardentibus charitate visceribus astra suspiceret, illustratus subito vidit omnia rerum principia, mundanæ huius machinæ & negotium & authorem, quibus præterea sustentaculis creati orbis vniuersitas duret introspiciens, sese velut non ante visum hominem miratus est. Tum sensit apertum intra se fontem infusæ sapiẽtiæ, de cuius plenitudine omniũ sciẽtiarũ duci posset inuentio. Sed ne acceptũ sapiẽtiæ munus tanquã seruus ille nequã, qui receptum ad fœnus talentum in terram fodit, vacuum esse permitteret, post paucos dies in apertum protulit & benignissimè passim mortalibus cõmunicare voluit mirãdũ illud artificiũ. De cuius vbertate, authoris testimonio, cæteri omnes emanarũt libri, quos ipse scripsit de omni sciẽtiarũ genere Arabicè. Latinè & Cathalanè penè innumeros. Nã et Ioannes Lopetus se supra quingẽta Raymũdi volumina legisse testatur. Quinimo senatores Maioricẽses opinãtur in schedula librorũ Raym. Lull. missa ad Reuerendissimũ Archiepiscopũ Toletanũ Hispanię Cardinalẽ, vsq; ad millenarium numerũ ascen-

disse illius opera. Quorum numerum etiam auget Remigius Rufus. In quibus quidem omnibus ea fuit huius illuminati d. Doctoris humilitas, ut in illorum frontibus non sui, sed Diuini nominis titulos praemiserit: quos enim libros in (ouanteDeo non humana excogitatione condidit, decebat à cõfes. ione Diuini fauoris inchoari. In exitu vero suorum operum solet vir religiosus sacro sãcta Romanae ecclesiae iudicio dicta submitte re: deinde multis precibus opus ipsum aut Christo, aut Domina nostra, aut beatis angelis & sanctis commendare: postremũ dicere, quoto anno & ubi volumem absoluerit. Saepe etiam ex primit tempus & locum, quibus opus fuerit auspicatus. Unde facile intelligimus, quàm breui, quàmq; facili negotio ingentia & artificiosissima volumina condiderit: & quàm longè latéq; per vniuersum fere orbem fuerit peregrinatus, semper ac vbiq; Christi gloriam, religionis propagationem, hominũq; omnium salutem, exquacunq; posset occasione, pro virili procurans. Id quod vetus illud epigramma, quod in aula prudentissimi Senatus Maioricensis fixum conspicitur, luculẽtissimè attestatur his verbis.

Parisiis habetur titulus egregij Doctoris Magistri Raymundi Lulli Maioricensis. Homo nouus, sciẽtia noua, Doctor barbatus, in suis scientijs & artibus approbatus. Per Reges iustissimos Aragonũ in suis priuilegijs dicitur: Ille magnus in philosophia & sacra Theologia Magister, mirãdarum artiũ & scientiarum author. Per Serenissimum Frãcorum Regem praedicabatur in superscriptione epistolarũ hoc modo: Organo sancti spiritus, doctoriq; Diuinitus illustrato Raymundo Lullo. Et de ipso dicitur in partibus Angliae: Ille magnus Philosophus Cathalanus. In partibus Italiae dicitur: Author artis generalis ad omnia scibilia contrahibilis. Et per Ioannem de Roca

scisa dicitur: Minerua. Potest etiã dici, Procurator publicæ vtilitatis in Christo Iesu. Item, Illustrator tenebrarum mundi. Sed quàm verè hæc in dicto epigrammate dicantur, illud vnũ ostendit, quòd pro totius infidelitatis conuersione (vt ipse idem narrat) quinq; & quadraginta annos laborans & prolem, & coniugem reliquit inopes, exlegum ac fidelium terras peregrinus discurrit, octies aditos orauit summos Põtifices, tria Prædicatorum, & tria Minorum generalia capitula monuit: omnes demum Christianæ reipub. Princepes, Prælatos, Magnates, & populos ad vniuersalem concordiam deuotè & viriliter hortatus est. Vrgente iam senectute vltima Raymundus ad generale concilium sub Clemente.5. Viennæ celebratũ anno. 1311. perrexit. Ibiq; decem ordinari supplicauit. Quæ post eã uir sanctus ad perpetuam rei memoriam posuit in lib. de ente simpliciter &c. Tandem verò Raymundus eo zelo, quo semper arserat, ad vrbes Aphricæ Bogiam & Tuniciũ Euãgelij prædicandi gratia nauigauit. Vbi cum Mahometicæ sectæ peritos amica disputatione prosterneret, plerosq; traheret dulciloquio, alios redderet ambiguos instigante diabolo, Rex barbarus indignatus diris carceribus & ærumnis, nuditate quoq; vexatum & verberibus, in nauem conijci, & procul expelli mandauit. Sed non multo pòst condito prius testamento Maioricis. 6. Calendas Maij. 1313. vbi meminit Dominici filij & Magdalenæ filiæ cuidam nobili de sancto Minato nuptæ, veritus ne optatissimi martyrij decus amitteret, Bogiam denuo transuectus est. Ibiq; primùm clanculùm, deindè etiam publicè per compita & plateas sanctum Christi Euangeliũ prædicantem, & impiam Mahometi legem intrepidè improperantem commota plebis congeries raptum furibundo impetu, alapis, contumelijsq; affectum ad palatium Regis pertra-

xit. Cuius mandato Raymundus christianæ fidei præco iussus interfici extra vrbis mœnia tam beatè, quam crudeliter lapidatus est, anno ætatis suæ circiter octogesimo, salutis autem humanæ. 1315. die festo, vt a maioribus acceptũ creditur, sanctorum Petri & Pauli. Cuius cadauer cum Ligures christiani mercatores Genuam trãsportare niterentur, impellentibus aliò ventis, nauis appullit Maioricas. Ibiq; Deo sic disponente sanctam sarsinam deponere cogitur. Occurrit totus Maioricensis populus, & corpus deuotissimè susceptum in eminente loco sacræ ædis beati Francisci, cuius tertij ordinis consors fuit, honorifice collocauit. Vbi frequẽtibus miraculis illustres reliquias pia omnes Baleares deuotione prosequuntur.

LVLLIANAE DOCTRINAE MVLTIPLEX APPROBATIO CVM

honorificis eiusdem encomijs. Quæ qui voluerit videre legat, quæ citamus authentica vniuersitatũ. Regum Pontificum & Sacr. œcum. Concil. instrumenta. Nos enim sat esse duximus si breuitati studẽtes digitos intenderimus in fontes.

Taq; Raymundus ipse dum viueret doctrinam & artem suam examinandam exposuit, primùm vniuersitati Parisiensi: in cuius approbationem se subscripserunt quadraginta electi expertioribus sacræ Theologiæ & liberalium artium, mirifice Lullianam doctrinam commẽdantes, attestãte instrumẽto, Dato Parisiis anno domini. 1309 die Martis, post octauas Purificationis beatæ Mariæ virginis. Deinde & Regi ipsi Franciæ Philippo, qui de multorum peritorum consilio maximopere laudandam decreuit Veronæ die secunda Augusti. 1310. Postremò autem & ipsi Cancellario

Parisiensi illam diligentissimè examinanti, atque mirum immodum extollenti & publice legi permittenti anno dñi. 1311. Idem post Lullij obitum fecerunt Reges Aragonum atque imprimis Petrus Valentiæ. 10. die Octobris. 1369. Sed cum dæmonis instinctu non deessent, qui pijs cineribus & celebritati nominis Lullij inuideret, efficta quædam est nomine Gregorij Vndecimi bulla quæ, aliquot opera Lullij idiomate Cathalano scripta, sed ea minime nominata, nõ satis omni ex parte laudaret. Quã post Gregorij obitũ, dũ ecclesia Dei sub ortis tẽpestatibus horrẽdissime schismatis misere vndecũque incerto Pontifice cõcuteretur, eoque quiduis adendi impijs daretur licentia, vbi, Rex Petrus resciuit maligne confictam & alicubi fortaßis diuulgatam, illico consilium officij sanctæ Inquisitionis Barcinone cogi iußit, & rem totam discuti à multis vndecunque accersitis Theologis peritißimis. Ea re diligenter examinata iniqui impostoris technam detegunt, Catholicũ Raymũdũ & eius omnia opera approbant, laudant, venerantur. Extat etiã num totius negotij prototypum instrumentum autẽticum Barcinone, in monasterio Minoritarum. Die. 19. Maij. 1386. confectum & manibus proprijs duodecim Theologorum subscriptum. Vnde Rex Ioannes, Regis Petri paucos post menses defuncti patris pium institutum prosequens latitantem impostorem exilio perpetuo tanquàm hominem pestilentem & regiæ reuerentiæ, honori, ac etiam fidei orthodoxæ, vt ipsius regis verbis vtar, suspectum damnauit. Raymundum & eius opera commendans, eadem publice in regnis suis copiam fecit legendi, conceßis ad hoc priuilegijs, anno. 1392. & 1393. Quæ confirmauit & auxit Martinus Rex Ioanni fratri in regnis succedens, anno. 1399. Iam verò deinde. 2. Calẽ. Martij. 1419. sub Rege Alphonso, filio Ferdinandi nepotis.

ex sorore Regum Ioannis & Martini cùm primùm sedatum fuit commemoratum schisma? & certus Pontifex Romanus fel.me. Martinus. 5. in Constantiensi concilio creatus, authoritate appostolica, diligenti præmisso examine, & processu supradicta bulla, vt verbis Apostolicæ sententiæ dicam, tanquã surreptitia ac obreptitia & de falsitate euidenti nimis suspecta caßatur, irritatur & annullatur: & D. Raymundus lull. & omnia dicta, scripta & opera sua, & omnia alia ratione prædicta bullæ quomodocunq; & qualitercunq; & per quemcunq, & contra quoscunq, & coram quibuscunq; processa & enarrata in statum pristinum & primæuum, ac si in contrarium eorum nil vnquàm fuisset dictum, scriptum, vel aliàs quomodolibet enãtatum, reducuntur. In cuius Appostolicæ sententiæ exequutionem Rex Alphonsus honorifico priuilegio, vbi ferè omnia prædicta acta commemorat, Prædecessorum suorũ vestigijs inhærens similẽ facultatem fecit. 15. Ianuarij. 1425. Quinimò idem pòst Neapoli. 26. Ianuarij. 1449. Ioanni lobet & substituendis ab eo facultatem conceßit erigendi vbiq; regnorum suorum scholas: ibiq; interpretandi publicè D. Raym. artem & opera quæuis. Quibus etiam mirificè fauit Rex Ferdinandus. 5. latißimis priuilegijs & honoribus, Datis Corduba. 30. Augusti 1483. Eadem postea confirmans auxit Cæsaraugusta. 21. February. 1503. Sed iam tandẽ in Sacro œcumenico concil. Tridentino omnis contentio consopita est ex supracitatis & alijs quam plurimis in approbationem, defensionem & cõmendationem diui Raymundi lullij & eius omniũ operum tanquàm catholicorum per integrum fere biennium a Lud. Ioãne Villeta Barcinonẽsi Theologo adductis & diligenter examinatis per Sacrum Collegiũ R. Dominorum toto. S. Concilio ad hàs & similes actus specialiter deputatorũ

Conc. Tride.

Vbi interfuerunt Patriarcha Venetus & quatuor Archiepiscopi, quatuor item Episcopi simul cum vno Abbate, duobus Generalibus ordinum, & quatuor Doctoribus ex omni fere Christianitate selecti doctissimi & religiosissimi. Qui concordi sententia, prima die Septembris. 1563. decreuerunt expungendam D. Raymūdi Lullij, quancūq; operā improbationē ab Indicibus præsertim Pauli Papæ. IIII. Librorū prohibitorū. Vbi allegatur prædicta Bulla Gregorij. xj. fictitia ex sola mētione, quæ de illa repetitur facta in priuato cuiusdā ope. Illud aūt statutū iā post seruatū videmus in cathalogo. S. D. N. Papæ Pij. iiij.

LVLLIANAE

DOCTRINAE COMMENDATIO EX Iacobo Fabro Stapulensi, tam suo, quàm cæterorum Parisiensium Theologorum, nomine ad Reuerēdiss. D. Alphonsum ab Aragonia Cæsaraugustæ & Valentiæ Archiepiscopū.

QVID DE RAYMVNDI LVLLII pij hæremitæ libris senserint sacræ Theologiæ egregij nostri studij Parisiensis professores, & ego cum eis, quos de hac ipsa re R. D. T. consultos voluit, ne videar, vel in hoc dignitati tuæ amplissimæ gratificari nolle, paucis accipe. Sētiunt profectò quæ Romani, quæ Veneti, quæ Germani, quæ denicq; vestri: qui omnes opera illius excudunt, legunt, admirantur: eos autem qui illa profitentur publicè, libenter audiūt, probāt q; audita. Ita in nostro vbi vis gentium probe famigerato Parisiensi gymnasio, eadem formis mandant diligenter, & ad alienas transmittunt oras: profitentur cum aduertāt, qui istas norunt artes: tum publicè, tum priuatim. Quod etiam superiore anno, qui fuit Christi seruatoris & omnium saluatoris quingentesimus ac decimus

quintus supra millesimum, sacræ paginæ doctor egregius Bernardus Lauinetá, fauorabili auditorio factitauit. Cæterum bibliothecæ nostræ libris eiusmodi doctrinæ sunt adornatæ: præsertim illa insignis domus Sorbonicæ, quæ nobilissimum est in toto terrarum orbe, tam nominatissimorũ theologorum, quàm publicorum theologicorum certaminum domicilium: & ea ad ædem diui Victoris est. Chartusia insuper, quæ haud procul ab Vrbe Parisia sita est, capsulis arcisq; id genus librorum refertis abundat. Quos sancti illi viri frequenter versant manibus, fructum pietatis inde colligentes: quos & petentibus suscepto Chirographo liberaliter cõmunicãt. At quoties audiuimus inclytam illam Romam authoritate pontificia, aduersus maleuolos calumniatores, hæc opera defendisse, probasse, roborasse? Quomodo igitur possent nostri non approbare, quæ sciunt à capite fidei fuisse approbata? At aliquando non approbauerũt? Si hoc verum est, id eo tempore præsertim euenisse putandum est, quo sequaces Abenruth prius secta Arabicæ, mox Christianæ, sed demum impij apostatæ studium maxima pro parte obtinebat. Contra quem & sequaces Raymundus cum verbis, tum scriptis viriliter animoseq; certabat: quo tempore odiũ veritas peperit. Verùm nunc prostratus est impius Arabs: Raymundus autem pius victor (vt pars est) susceptus, nec ab re quidẽ. Militabat. n. ille (omni lege reiecta) diabolo: hic vero (legẽ vitæ æternæ ad missa) Christo, Ex cuius luce, cum alioquin idiota esset: sapientes huius mũdi cõuincebat, pro cuius amore martyrium etiam minime detractauit. Qua igitur frõte huius pientissimi, qua mente Christi martyris scripta, quæ solùm ad diuina mẽtes legentium euehunt, reijcere possemus? Nequaquam id putare velis sacerrime Præsul.

IDEM IACOBVS FABER

stapulensis studiosis lectoribus operum Diui Raymundi in præfatione ad lib. de laudibus Beatæ Mariæ.

VT verum fatear de me ipso (cum modestia tamen loquar) in libris illius viri plurimum mihi profecisse visus sum. Neque vos quicquam deterreat, quod vir ille idiota fuerit, & illiteratus, horridæ rupis & vastæ solitudinis assiduus accola. Nam & creditur quadam superna infusione dignatus, qua sapientes huius sæculi longe præcelleret. Et estote à beato Paulo admoniti, quia omnis doctrina diuinitus inspirata utilis est ad docẽdum, ad arguẽdũ, ad corrigendum, ad erudiendum. Neque item sermonis eius simplicitas vos auertat. Qui enim nimium delicatas aures habent, præsertim in ijs, quæ pertinent ad vitæ instituta timeant, ne sint de numero illorum, de quibus beatissimus Paulus vaticinatus ait. Erit tempus, quo sanam doctrinam nõ substinebũt; sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Ingenuè autem fateor Raymũdo ferme verba defuisse: quibus suos pulchros posteritatis mandaret conceptus. Qui tamen volet introrsus aspicere, nihil videt barbarũ, & quod sententiam non contineat scitu dignissimã. Et Deus clemẽtissimus tẽpestate nostra, sua solita benignitate oculos hominũ adaperiat, ut videre queãt, quæ vera sũt bona.

LVLLIANI ARTIFICII PRAE

stãtia ex Hẽrico Cornelio I.V.D. ad D. Io. Laur. Lugdũ.

VOlumus te donare arte, & ea non vulgari, non triuiali, non circa vnum aliquod obiectum occupata, sed arte artium omnium regina, qua duce ad reli-

quas scientias & artes facile conscendes, ita vt non modo in illis mediocrem disciplinam, sed & insignem doctrinam rationabiliter valeas profiteri. Ea autem est Ars inuentiua Raymundi Lullij. Cuius ea dignitas est, ac praecellentia, ea generalitas ac certitudo, vt se sola sufficiente, nulla alia scientia praesupposita, non vllo indigens forinseco iuuamine infallibiliter, cum omni securitate ac certitudine, errore omni semoto, de omni re scibili, veritatem ac scientiam, sine difficultate & labore inuenire nos faciat. Insuper omnes alias scientias subse complectens, & ad verum ordinans, soluens omnes quaestiones & obiectiones, quae circa quodcunque scibile fieri possunt: nec vllum scibile est, quod hanc effugiat. Argumentatur insuper per argumenta infallibilia, certissima & notissima, quibus nemo potest contradicere. Ideoque non indiget aliarum scientiarum vel scripturarum testimonijs, sed ipsa omnem aliarũ scripturarum ac scientiarum authoritatẽ disponit, ordinat et pbat. Habet enim prĩcipia vniuersalia, generalissima, notiss. cũ mutua quadam habitudine ac artificioso discurrẽdi modo, in quibus omnium aliarum scientiarum principia & discursus, tanquam particularia in suo vniuersali elucescunt. Ea insuper huius scientiae est promptitudo & facilitas, vt etiam pueri impuberes, hac arte freti, in omnibus fermè facultatibus doctè disserere possint: multi etiam, qui in extrema senectute se ad literas contulere, hac arte paucis mensibus in viros doctissimos euasere: ita haec ars omnẽ tẽporis indigentiam vincit, & inopiã. Quod ne fabul sum videatur, extant nostrae memoriae testes, Petrus Dagvinus, & Iacobus Iãuarius, Cathalani viri tota Italia celebrati, quorũ prior tricesimo septimo aetatis suae anno, cũ vix prima hausisset elemẽta literarũ, septem dumtaxat mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris

miraculo habitus est, quem & tota ferè Italia verbo expertã est, & opera eius in hunc diem, quantum doctrina præstitit, præ se ferunt. Alter autem (quod magis mirum est) cum septem peregisset lustra à literis pœnitus alienus, in tantum hac arte profecit, vt sicut ex scriptis eius videre licet, nulli doctorum hominum sit postponendus. Notum est Ferdinandum Cordubam Hispanum, per cuncta, vltra & citra montes gymnasia, omnibus studijs hac arte celebratissimum extitisse. Atq; Raymundus Sabunde, qui librum creaturarum siue theologiam naturalem edidit, eo ipso præter reliqua scripta sua, satis ostendit, quantum hac arte valuerit. Præterea Iacobum Fabrum stapulensem, ac Carolum Bouillum, apud Parisios diuulgatæ sapientiæ viros, Raymundo deuotissimos scimus, eorumq; scripta testantur. Et vt ad meos Germanos veniam, Andreas, Petrus, Iacobus germani fratres, natione Frisones, cognomine Cãterij vnica cum sorore adhuc pueri decennes, in omni disciplinarum genere egregiè disseruere, quos non modo Germania & Gallia, sed tota pene Italia, ipsaq; Roma & nouit & admirata est. Hæ autẽ Fabri & Cornelij de Lullianis nõ satis prodignitate laudatis doctrina & artificio sentẽtiæ possent facile non modo vndiq; confirmari, sed etiam mirum immodum augeri ex contestatione Pici Mirãdulani, Rod. Agricolæ, Car. Bouilli, & similiũ, qui in perscrutandis Naturæ et Artis arcanis Raymũdum Lullium tanquàm peritissimum omnium ducem sibi proponunt, quem perpetuo sequantur, suspiciant, mirentur & tantũ nõ adorent. Sed ne videamur lucẽ soli voluisse addere, his libenter supersedemus: si tamen lectorẽ prius admonuerimus eũ Alphõso a proaza viro doctissimo.

ADMONITIO D. ALPHONSI A PROAZA.

Quicūque illuminati doctoris libros nō carpēdi, sed intelligēdi gratia lecturus accedis: paucula hæc prænotes cognitu forsan nō indigna, iterū atq; iterū rogo. Bonæ imprimis consciētiæ sis: q̃ Deus benedictus primū cognoscibile ita est obiectū liberū, ut in animā maleuolā non sinit sapiētiā (infusam maximè) subintrare. Deinde in principio illius, quod edoceri cupis, effice ut potētias animæ rationalis habeas in neutrā partē obstinate decūbentes, sed liberas ad inquirendū. Nam frustra dubij veritatē inuestigat, qui ad alterā partē inclinatus accedit. Cura insuper ut perseueres, et credas per aliquot saltē menses, ut christianū doctorē nō ita è lemine saluādū intelligas: qui ut paganos intelligeres, per multos annos captiuatus credidisti. Nec id circo Raymundū floxi pendas, quia primo intuitu incōciniter & grosse tibi locutus esse videatur. Nā si sedulo introspicias: proculdubio reperies nec elegātioribus, nec secundū materiā subiectā magis proprijs vocabulis loqui valuisse: nisi à se ipso, & ab artificio sapiētiæ sibi infusæ penitus discessisset. Nec rursus ideo tuis auribus forsitā ultra modū delicatis duriloquus videatur & crassilinguis: quia inter ipsum legendū in bonificatiuū, bonificabile, & bonificare, et id genus similia passim impingas. Nā si tollas ab vniuerso tiuū, bile, et are: tollas necesse est eius naturā, perfectionē & finē, ipsum relinquēs inane, vacuum & ociosum: idest, sine potentia actiua, passiua et actu, innatis sibi instrumētis ad agēdum. Itidem in diuinis proprietates & productiones: Deum Sarracenorum & Iudæorum vacuum, imperfectum & in se ipso ociosum venerando. Talem igitur dicendi modum sibi proprium & peculiarem, & ab istarum rerum visceribus excerptū, ita simplicem, planum & frugiferū ebibisse creditur Raymūdus ab eodem Sancti Spiritus fonte, vnde sciētiās hausit.

ARS BREVIS D. RAYMVNDI LVLLII.

PROLOGVS.

DEVS CVM TVA GRATIA sapientia & amore, incipit ars breuis, quæ est imago artis generalis, quæ sic intitulatur. Deus cum tua summa perfectione, Incipit ars generalis vltima.

RATIO quare fecimus istam artem breuem, est, vt ars magna facilius sciatur: nã scita ista arte, supra dicta, & etiã aliæ artes de facili possũt sciri & addisci. Subiectũ huius artis est respõdere de omnibus quæstionibus, supposito quod sciatur, quid dicitur per nomẽ. Et diuiditur iste liber in.13. partes, in quas similiter ars magna est diuisa. Prima pars est de alphabeto. Secũda de figuris. Tertia de diffinitionibus. Quarta de regulis. Quinta de tabula. Sexta de euacuatione tertiæ figuræ. Septima de multiplicatione quartæ figuræ. Octaua de mixtione principiorum & regularum. Nona de nouem subiectis, Decima de applicatione. Vndecima de quæstionibus. Duodecima de habituatione. Tertiadecima de modo docendi hanc artem. Et primo de prima dicimus sic.

DE PRIMA PARTE QVAE est de alphabeto huius artis.

Alphabetum ponimus in hac arte, vt per ipsum possimus facere figuras, & etiam miscere principia et regulas ad inuestigandam veritatē: nam per vnā literam habentem multa significata intellectus est magis generalis ad respiciendum multa significata, & etiam ad faciendum scientiam. Et ipsum quidem alphabetum oportet corde tenus scire. Aliter enim artista arte ista non poterit bene vti.

B. Significat bonitatem: differentiam: vtrum: Deum: Iustitiam & auaritiam.

C. Significat magnitudinem: concordantiam: Quid: angelum: prudentiam: & gulam.

D. Significat durationem: contrarietatem: de quo: cælum: fortitudinem: & luxuriam.

E. Significat potestatem: principium: quare: hominem: tēperantiam: & superbiam.

F. Significat sapientiam: medium: quātum: imaginatiuā: fidem: & acediam.

G. Significat voluntatem: finem: quale: sensitiuam: spem: & inuidiam.

H. Significat virtutem: maioritatem: quando: vegetatiuā: charitatem: & iram.

I. Significat veritatem: æqualitatem: vbi: clementatiuam: patientiam: & mendacium.

K. Significat gloriam: minoritatem: quomodo: & cum quo: instrumentatiuam: pietatem: & inconstantiam.

De secunda parte quæ est de figuris & primo de prima.

Pars ista in quatuor partes diuiditur: videlicet in quatuor figuras. Prima figura est de. A. ipsa quidem figura continet in se nouem principia: videlicet bonitatem: magnitudinem. &c. & nouem literas: videlicet. b. c. d. e. & c. Ipsa quidem figura est circularis eo quod subiectum mutatur in prædicatum & e conuerso: vt cum dicitur, bonitas est magna: & magnitudo est bona & sic de alijs. In ipsa quidem figura inquirit artista naturalem coniunctionem inter subiectum & prædicatum, dispositionem & proportionem: vt ad faciendum conclusionem possit medium inueniere. Quodlibet enim principium per se sumptum est omnino generale, vt cum dicitur bonitas & magnitudo: quando autem vnum principium contrahitur ad aliud: tunc ipsum est subalternatum: vt cum dicitur bonitas magna. &c. & quando contrahitur aliquod principium ad singulare, tunc est principium specialissimum, vt cũ dicitur bonitas Petri est magna: & sic intellectus habet scalam ascendendi & descendendi a principio omnino generali ad non omnino generale: nec omnino speciale: & a principio non omnino generali nec omnino speciali ad omnino speciale: & sic de ascensu istius scalæ potest dici suo modo. In principijs istius figuræ est implicatum quicquid est: nam quicquid est aut est bonũ aut magnũ &c. sicut Deus & Angelus: qui sunt boni & magni. &c. quapropter quicquid est, reducibile est ad principia supradicta.

PRIMA FIGVRA.

De secunda figura per. T. significata.

S Ecunda figura est per. T. nominata. ipsa qnidem figura continet in se tres triangulos, & quilibet est generalis ad omnia.

Primus triangulus est de differentia: concordantia: contrarietate. In quo cadit quicquid est secundum suum modum: nã quicquid est, aut est in differentia: cõcordantia: aut cõtrarietate, & extra ista principia non est aliquid reperire.

Sciendum tanmen est ꝙ quilibet angulus istius trianguli habet tres species, nam differentia est inter sensuale & sensuale, vtputa inter lapidem & arborem. Iterum inter sensuale & intellectuale, vtputa inter corpus & animam. Adhuc inter intellectuale & intellectuale: sicut inter animã & deũ aut inter angelum & angelum, aut inter deum & angelũ, & sic de concordantia & contrarietate potest dici suo modo. Et ista differentia existens in quolibet angulo istius trianguli est scala intelectus, per quam in se ascendit & descendit: vt medium naturale inter subiectum & predicatum possit inuenire, cum quo medio possit concludere & propositionem declarare, & sic de scala concordantiæ & cõtrarietatis potest dici suo modo. Alius triangulus est de principio: medio: & fine. In quo cadit quicquid est: nã quicquid est, aut est in principio: aut in medio: aut in fine. Et extra ista principia nihil est inuentibile. In angulo principij causa significat causam efficientem: materialem: formalem: & finalem, Per quantitatẽ autem & tempus significantur alia nouem predicamẽta & ea quę ad ipsa reduci possunt. In angulo medij sunt tres spe.

cies medij: vtputa medium coniunctionis quod existit inter subiectum & prædicatum: sicut quãdo dicitur, homo est animal. Inter hominem enim & animal sunt media: videlicet vita & corpus suum, sine quibus non potest esse animal. Item est medium mensurationis, quod existit per actum existentem inter agentem & agibilem: sicut amare inter amantem & amabilem. Et adhuc est medium extremitatum, sicut linea existens inter duo pũcta: & iste angulus medij est generalis scala intellectui. Anguli finis tres sunt species. Prima est finis priuationis, qui quidem significat habitum priuatum, & ea quæ sunt in tempore præterito. Secunda species est finis terminationis, qui significat metas, vt sunt duo puncta, in quibus linea terminatur: sicut amare in amante & amato. Tertia species est finis perfectionis, qui est finis vltimus: sicut homo, qui est, vt multiplicet suam speciem: & vt Deum intelligat: diligat: recolat: & amet & huiusmodi: & iste ãgulus finis est scala generalis intellectui. Tertius triangulus est de maioritate: æqualitate: & minoritate: & est generalis ad omnia secundum suum modum: nam quicquid est, aut est in maioritate, aut æqualitata, aut minoritate. Maioritas habet tres species. Prima est, qnando est maioritas inter substantiam & sustantiam: vtputa substantia cæli: quæ est maiorq̃ subsiantia ignis. Secunda species est, quando est maioritas inter substantiam & accidens: sicut substantia quæ est maior sua quãtitate: substantia enim per se existit: accidens verò nequaquã. Tertia species est, quando est maioritas inter accidẽs, & accidens, sicut intelligere, quod est maius quàm videre, & videre quàm currere. Et sicut dictum est de maioritate: ita pot est

dici de minoritate: nam relatiue se habent. Angulus de aequalitate habet. iij. species. Prima est quando res sunt aequales substantialiter, sicut Petrus & Martinus, qui sunt aequales in substantia. Secunda species est, quando substantia & accidens coaequantur, sicut substantia & sua quantitas. Tertia species est, quando est aequalitas inter accidēs & accidens: sicut intelligere & amare, quae sunt aequalia in obiecto: & iste angulus de aequalitate est scala intellectus, per quam ipse ascendit & descendit, vt in alijs triangulis dictum est: & quādo intellectus ascendit ad obiecta generalia, ipse est generalis: quando autem descendit ad particularia, est particularis.
Ista figura de. T. est seruiens primae figurae: nam per differentiam distinguitur inter bonitatem & bonitatem: & magnitudinem & magnitudinem. &c. Et per hanc figuram iunctam primae figurae intellectus acquirit sciētiam, & quia ista figura est generalis, id circo intellectus est generalis.

K
G
D
I
Subſtã. & ſub. inter ſubſt. & ac. accid. & ac.
Perfectionis. Terminationis. Priuationis.
Sẽſual. & ſenſ. inter ſenſ. & int. intel. & intel.
Subſtã. & ſub. inter ſubſt. & ac. accid. & acci.
Minori.
Finis.
Cõtrar.
Eqlitas
inter

A FIGVRA.

B
E
H
C
F
...ua. & sen.
...ens. & int.
...ele. & inte.
Causa.
Quantitas.
Tempus.
subst. & sub.
inter subst. & ac.
accid. & ac.
inter sensu & sen.
inter sen. & int.
intell. & int.
Coniunctionis.
Mensurationis.
Extremitatum.
Pricipiu.
Maiori.
Cocord.
Mediu.

DE TERTIA FIGVRA.

Tertia figura composita est ex prima & secunda: nam. b. quod est in ipsa valet. b. quod est in prima & secunda figura: & sic de alijs literis. Ipsa habet in se. 36. cameras, vt patet in ipsa. Quælibet camera multa & diuersa habet significata per duas literas in ea contentas, sicut camera. b. c. multa & diuersa significata habet per b. c: similiter camera. b. d. multa & diuersa significata habet per. b. d. etcæt. & hoc iam patet in alphabeto antedicto. In qualibet camera sunt duæ literæ in ea contentæ, ipsæ significãt subiectum & prædicatum, in quibus artista inquirit medium: cum quo subiectum & prædicatum coniunguntur: sicut bonitas & magnitudo, quæ coniunguntur per concordantiã, & huiusmodi: cum quo medio artista intendit cõcludere & propositionem declarare. In ipsa figura significatum est: quod vnum quodque principium cuilibet principio attribuitur, sicut B. cui attribuitur. c. d. & . c. attribuitur. b. d. etcæt. vt patet in figura. Ratio huius est vt intellectus cum omnibus principiis cognoscat quodlibet principium: vt ad eandem conclusionẽ adducat multas rationes: & de hoc volumus dare exemplũ de bonitate de qua subiectum facimus, de alijs autem principijs prædicatum. Bonitas est magna, bonitas est durans, bonitas est potens, bonitas est scibilis, bonitas est amabilis, bonitas est virtuosa, bonitas est vera, bonitas est gloriosa, bonitas est differens, bonitas est concordans, bonitas est contrarians, bonitas est principians, bonitas est medians, bonitas est finiẽs,

bonitas est maiorificans, bonitas est coæquans, bonitas est minorificãs. Et sicut diximus de bonitate: ita potest dici de alijs principijs suo modo. Figura ista est valde generalis, cum qua intellectus est valde generalis ad faciendum scientias. Conditio huius figuræ est, quòd vna camera non sit contra aliam, sed adinuicem concordent in conclusione sicut camera. b. c. & sic de alijs, cum tali quidem conditione intellectus conditionat se: & facit scientiam.

TERTIA FIGVRA.

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

De quarta figura.

QVarta figura habet tres circulos: quorum superior est immobilis, duo autem inferiores sunt mobiles, vt in figura patet.

Circulus medius voluitur sub circulo superiori immobili: vt puta quando ponitur. c. sub. b. circulus autem inferior voluitur sub circulo medio: sicut quando ponitur d. sub. c. & tunc temporis formantur nouem cameræ. b. c. d. est vna camera c. d. e. est alia, & sic de aliis: deinceps. e. circuli minoris ponatur sub. c. circuli mediocris, & tunc temporis formantur aliæ nouem cameræ. b. c. e. est vna camera & c. d. f. alia.

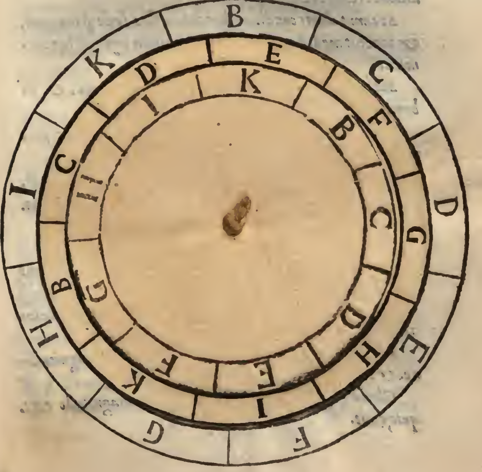
Et cum omnes literæ circuli minoris erunt discursæ cum. b circuli maioris, & cum. c. circuli mediocris, tunc temporis. c. est medium inter. b. & d. eo quia. b. & d. participant inter se adinuicem per significata de c. & sic de aliis cameris: & sic per media camerarum homo venatur necessarias conclusiones, & inuenit illas. Iterum discurrantur literæ cum. b. eiusdem circuli maioris, & cum. d. circuli mediocris, & sic de aliis circuli mediocris & circuli inferioris mutando illas, b. circuli maioris existente immobili, vsquequo perueniatur cũ. b circuli maioris, ad. I. circuli mediocris, & ad. K. circuli inferioris. Et sic erunt ducentæ quinquaginta & duæ cameræ.

Figura ista generalior est, quàm tertia: quia in qualibet camera istius figuræ sunt tres literæ: sed in qualibet camera tertiæ figuræ non sunt nisi duæ literæ: ideo intellectus est generalior per quartam figuram quàm per tertiam.

De conditione quartæ figuræ est, quòd intellectus applicet illas literas ad propositum: quæ videntur magis applicabiles

proposito. Facta camera de tribus literis, recipiat significata literarum respiciendo cõuenientiam existentem inter subiectũ & prædicatum, euitando inconuenientiam: & cum ista conditione intellectus facit scientiam per quartam figuram, & habet multas rationes ad eandem conclusionem.

QVARTA FIGVRA.

Diximus de quattuor figuris, quas cordetenus oportet scire, sine quibus artista hac arte non potest vti, neque practicare.

De diffinitionibus, quæ est tertia pars.

IN hac arte sua principia diffiniuntur: vt per diffinitiones ipsa cognoscantur: & vt ipsis homo vtatur affirmando aut negando tali modo, quod diffinitiones remaneant illæsæ.

Et cum talibus conditionibus intellectus facit scientiam, & inuenit media, & frangit ignorantiam, quæ est sua inimica.

Bonitas est ens, ratione cuius bonum agit bonum, & sic bonum est esse: & malum non esse.

Magnitudo est id, ratione cuius bonitas, duratio &c. sunt magnæ, ambiens omnes extremitates essendi.

Duratio est id, ratione cuius bonitas magnitudo etc. durāt.

Potestas est ens, ratione cuius bonitas maguitudo possunt existere & agere.

Sapientia est id, ratione cuius sapiens intelligit.

Volūtas est id, ratione cuius bonitas magnitudo &c. sunt desiderabiles.

Virtus est origo vnionis, bonitatis, magnitudinis & cæterorum principiorum.

Veritas est illud, quod est verum de bonitate, magnitudine. &c.

Gloria est ipsa delectatio, in qua bonitas magnitudo &c. quiescunt.

Differentia est id ratione cuius bonitas &c. sunt rationes inconfusæ siue claræ.

Concordantia est id, ratione cuius bonitas &c. in vno & in pluribus concordant.

Contrarietas est quarundam mutua resistentia propter diuersos fines.

Principium est id, quod se habet ad omnia ratione alicuius prioritatis.

Medium est subiectū, in quo finis influit principio, & principium refluit fini: & est sapiens naturam vtriusque.

Finis est id, in quo principium quiescit.

Maioritas est mago immensitatis, bonitatis, magnitudinis. &c.

Æqualitas est subiectū, in quo finis concordantiæ bonitatis &c. quiescit.

Minoritas est ens circa nihil.

Diximus de diffinitionibus principiorum quas oportet scire cordetenus: ignorantis enim diffinitionibus, ars est indocibilis.

De quarta parte, quæ est de regulis.

Regulæ huius artis sunt decem quæstiones generales, ad quas reducūtur omnes aliæ quæstiones, quæ fieri possunt: & sunt istæ. Vtrum sit? quid est, de quo est. quare est. quātum est. quale est. quando est. vbi est. quo modo est. & cum quo est. Qualibet istarum quæstionum habet suas species.

Vtrum, habet tres species: videlicet, dubitatiuam, affirmatiuam, & negatiuam: vt intellectus in principio

supponat vtramque partem esse possibilem, & non liget se cũ credere, quod naturaliter non est suus actus, sed intelligere: & ita accipiat illam partem, cum qua habet maius intelligere: nam oportet illam esse veram.

QVid, habet quatuor species. Prima est diffinitiua, sicut quando quæritur quid est intellectus? Et respondendum est, quòd ipse est illa potentia, cui proprie competit intelligere. Secunda species est quando quæritur, intellectus quid habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quòd habet sua correlatiua. s. intellectiuum, intelligibile & intelligere: sine quibus esse non potest: esset enim sine ipsis ociosus, & indigens natura, fine & quiete. Tertia species est, quando quæritur, quid est ens in alio: sicut quando quæritur. Quid est intellectus in alio? Et respondendum est, quòd est bonus intelligẽs in bonitate: & magnus intellectus in magnitudine &c. & in grammatica grammaticus, & in logica logicus, in rhetorica rhetoricus. &c. Quarta species est, quando quæritur quid habet ens in alio? vt cum dicitur. Quid habet intellectus in alio? Respondendum est quod in scientia intelligere, & in fide credere.

REgula de quo, habet tres species. Prima est primitiua: sicut quando dicitur intellectus de quo est. Et respondẽdum est, quòd de seipso: eo quia nõ deriuatur ab aliquo generali naturaliter. Secũda species est, quando quæritur specialiter de quo est ens: sicut quando quæritur de quo est intellectus? Et respondendum est, quòd est de forma sua & sua materia specificis: cum quibus habet intelligere spetificum. Tertia species est, quando quæritur, cuius est ens possessione: sicut quando quæri-

quæritur, cuius est intellectus? et respondēdum est, quòd est hominis, sicut pars sui totius: & equus sui domini.

QVarta regula. s. Quare, habet duas species. s. formalem & finalem. Formalis est, quādo quæritur, ens quare est? sicut quando quæritur intellectus quare est? Et respondendū est, quia est de sua materia & de sua forma specificis: cum quibus habet specificum intelligere: & cū ipsis agit per suam speciem. Secunda species est respectu finis: sicut quando quæritur, intellectus quare est? Et respondendum est, ut sint obiecta intelligibilia: & ut de rebus scientia haberi possit.

QVinta regula quærit de Quātitate: & habet duas species. Prima est, quando quæritur de quantitate continua, ut cum dicitur quantus est intellectus? Et respondendū est quòd tātus est, quantus per spiritualem quantitatē esse potest: non autem est quantus punctualiter, siue lineāliter. Secunda species est, quando quæritur de quantitate discreta, ut cum dicitur, quātus est intellectus. Et respōdendū est quòd est tātus, quot sunt sua correlatiua, in quibus sua essētia est diffusa & substentata: videlicet intellectiuum, intelligibile, & intelligere: cum quibus est theoricus & practicus, generalis & particularis.

SExta regula est de Qualitate, & habet duas species. Prima est quando quæritur, quæ est propria & primaria qualitas intellectus? Et respōdendū est, quòd intelligibilitas, cum qua ipse est habituatus. Intelligere autem extrinsecum est proprietas secundaria & magis remota, cum qua ipse intellectus intelligit hominem, aut leonem &c. Ex quo intelligere intrinsecū & substantiale ipsius intellectus est habitua

ALphabetum ponimus in hac arte, ut per ipsum possimus facere figuras, & etiam miscere principia et regulas ad inuestigandam veritatē: nam per vnā literam habentem multa significata intellectus est magis generalis ad respiciendum multa significata, & etiam ad faciendum scientiam. Et ipsum quidem alphabetum oportet corde tenus scire. Aliter enim artista arte ista non poterit bene uti.

B. Significat bonitatem: differentiam: vtrum: Deum: Iustitiam & auaritiam.

C. Significat magnitudinem: concordantiam: Quid: angelum: prudentiam: & gulam.

D. Significat durationem: contrarietatem: de quo: cælum: fortitudinem: & luxuriam.

E. Significat potestatem: principium: quare: hominem: tēperantiam: & superbiam.

F. Significat sapientiam: medium: quātum: imaginatiuā: fidem: & acediam.

G. Significat voluntatem: finem: quale: sensitiuam: spem: & inuidiam.

H. Significat virtutem: maioritatem: quando: vegetatiuā: charitatem: & iram.

I. Significat veritatem: æqualitatem: vbi: clementatiuam: patientiam: & mendacium.

K. Significat gloriam: minoritatem: quomodo: & cum quo: instrumentatiuam: pietatem: & inconstantiam.

De secunda parte quæ est de figuris & primo de prima.

PArs ista in quatuor partes diuiditur: videlicet in quatuor figuras. Prima figura est de. A. ipsa quidem figura continet in se nouem principia: videlicet bonitatem: magnitudinem. &c. & nouem literas: videlicet. b. c. d. e. & c. Ipsa quidem figura est circularis eo quod subiectum mutatur in prædicatum & e conuerso: vt cum dicitur, bonitas est magna: & magnitudo est bona & sic de alijs. In ipsa quidem figura inquirit artista naturalem coniunctionem inter subiectum & prædicatum, dispositionem & proportionem: vt ad faciendum conclusionem possit medium inueni re. Quodlibet enim principium per se sumptum est omnino generale, vt cum dicitur bonitas & magnitudo: quando autem vnum principium contrahitur ad aliud: tunc ipsum est subalternatum: vt cum dicitur bonitas magna. &c. & quando contrahitur aliquod principium ad singulare, tunc est principium specialissimum, vt cũ dicitur bonitas Petri est magna: & sic intellectus habet scalam ascendendi & descendendi a principio omnino generali ad non omnino generale: nec omnino speciale: & a principio non omnino generali nec omnino speciali ad omnino speciale: & sic de ascensu istius scalæ potest dici suo modo. In principijs istius figuræ est implicatum quicquid est; nam quicquid est aut est bonũ aut magnũ &c. sicut Deus & Angelus: qui sunt boni & magni. &c. quapropter quicquid est, reducibile est ad principia supradicta.

PRIMA FIGVRA.

De secunda figura per. T. significata.

SEcunda figura est per. T. nominata. ipsa qnidem figura continet in se tres triangulos, & quilibet est generalis ad omnia.

Primus triangulus est de differentia:concordantia:contrarietate. In quo cadit quicquid est secundum suum modum: nã quicquid est, aut est in differentia:cõcordantia:aut cõtrarietate, & extra ista principia non est aliquid reperire.

Sciendum tanmen est ꝙ quilibet angulus istius trianguli habet tres species, nam differentia est inter sensuale & sensuale, vtputa inter lapidem & arborem. Iterum inter sensuale & intellectuale, vtputa inter corpus & animam. Adhuc inter intellectuale & intellectuale: sicut inter animã & deũ aut inter angelum & angelum, aut inter deum & angelũ, & sic de concordantia & contrarietate potest dici suo modo. Et ista differentia existens in quolibet angulo istius trianguli est scala intelectus, per quam in se ascendit & descendit: vt medium naturale inter subiectum & predicatum possit inuenire, cum quo medio possit concludere & propositionem declarare, & sic de scala concordantiæ & cõtrarietatis potest dici suo modo. Alius triangulus est de principio:medio: & fine. In quo cadit quicquid est: nã quicquid est, aut est in principio:aut in medio:aut in fine. Et extra ista principia nihil est inuentibile. In angulo principij causa significat causam efficientem:materialem:formalem: & finalem, Per quantitatẽ autem & tempus significantur alia nouem predicamẽta & ea quæ ad ipsa reduci possunt. In angulo medij sunt tres spe.

cies medij: vtputa medium coniunctionis quod existit inter sub iectum & prædicatum: sicut quãdo dicitur, homo est animal. Inter hominem enim & animal sunt media: videlicet vita & corpus suum, sine quibus non potest esse animal. Item est medium mensurationis, quod existit per actum existentem in ter agentem & agibilem: sicut amare inter amantem & a mabilem. Et adhuc est medium extremitatum, sicut linea exi stens inter duo pũcta: & iste angulus medij est generalis scala intellectui. Anguli finis tres sunt species: Prima est finis priuationis, qui quidem significat habitum priuatum, & ea quæ sunt in tempore præterito. Secunda species est finis terminationis, qui significat metas, vt sunt duo puncta, in quibus linea terminatur: sicut amare in amante & amato. Tertia species est finis perfectionis, qui est finis vltimus: sicut homo, qui est, vt multiplicet suam speciem: & vt Deum intelligat: di ligat: recolat: & amet & huiusmodi: & iste ãgulus finis est scala generalis intellectui. Tertius triangulus est de maioritate: æqualitate: & minoritate: & est generalis ad omnia secundum suum modum: nam quicquid est, aut est in maioritate, aut æqualitata, aut minoritate. Maioritas habet tres species. Prima est, qnando est maioritas inter substantiam & sustantiam: vtputa substantia cæli: quæ est maiorq̃ subsiantia ignis. Secunda species est, quando est maioritas inter sub stantiam & accidens: sicut substantia quæ est maior sua quã titate: substantia enim per se existit: accidens verò nequaquã. Tertia species est, quando est maioritas inter accidẽs, & accidens, sicut intelligere, quod est maius quàm videre, & vide re quàm currere. Et sicut dictum est de maioritate: ita pot est

dici de minoritate: nam relatiue se habent. Angulus de aqualitate habet. iij. species. Prima est quando res sunt aquales substantialiter, sicut Petrus & Martinus, qui sunt aquales in substantia. Secunda species est, quando substantia & accidens coaquantur, sicut substantia & sua quantitas. Tertia species est, quando est aqualitas inter accidēs & accidens: sicut intelligere & amare, qua sunt aqualia in obiecto: & iste angulus de aqualitate est scala intellectui, per quam ipse ascendit & descendit, vt in alijs triangulis dictum est: & quādo intellectus ascendit ad obiecta generalia, ipse est generalis: quando autem descendit ad particularia, est particularis.

Ista figura de. T. est seruiens prima figura: nam per differentiam distinguitur inter bonitatem & bonitatem: & magnitudinem & magnitudinem. &c. Et per hanc figuram iunctam prima figura intellectus acquirit scientiam, & quia ista figura est generalis, id circo intellectus est generalis.

K
Subſtã. & ſub.
inter ſubſt. & ac.
accid. & ac.
G
Perfectionis.
Terminationis.
Priuationis.
D
ſẽſual. & ſenſ.
inter ſenſ. & int.
intel. & intel.
I
ſubſtã. & ſub.
inter ſubſt. & ac.
accid. & acci.
Minori.
Finis.
Cõtrar.
Eqlitas

A FIGVRA.

B
E
H
C
F
T
ua. & sen.
sens. & int.
ele. & inte.
Causa.
Quantitas.
Tempus.
Princip.
Maiorit.
Cócord.
Mediu.
subst. & sub.
inter subst. & ac.
accid. & ac.
Sensu & sen.
inter sen. & int.
intell. & int.
Coniunctionis.
Mensurationis.
Extremitatum.

bonitas est maiorificans, bonitas est coæquans, bonitas est minorificãs. Et sicut diximus de bonitate: ita potest dici de alijs principijs suo modo. Figura ista est valde generalis, cum qua intellectus est valde generalis ad faciendum scientias. Conditio huius figuræ est, quòd vna camera non sit contra aliam, sed adinuicem concordent in conclusione sicut camera.b.c. & sic de alijs, cum tali quidem conditione intellectus conditionat se: & facit scientiam.

TERTIA FIGVRA.

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

De quarta figura.

Quarta figura habet tres circulos: quorum superior est immobilis, duo autem inferiores sunt mobiles, vt in figura patet.

Circulus medius voluitur sub circulo superiori immobili: vt puta quando ponitur. c. sub. b. circulus autem inferior voluitur sub circulo medio: sicut quando ponitur d. sub. c. & tunc temporis formantur nouem cameræ. b. c. d. est vna camera c. d. e. est alia, & sic de alijs: deinceps. e. circuli minoris ponatur sub. c. circuli mediocris, & tunc temporis formantur aliæ nouem cameræ. b. c. e. est vna camera & c. d. f. alia.

Et cum omnes literæ circuli minoris erunt discursæ cum. b circuli maioris, & cum. c. circuli mediocris, tunc temporis. c. est medium inter. b. & d. eo quia. b. & d. participant inter se adinuicem per significata de c. & sic de alijs cameris: & sic per media camerarum homo venatur necessarias conclusiones, & inuenit illas. Iterum discurrantur literæ cum. b. eiusdem circuli maioris, & cum. d. circuli mediocris, & sic de alijs circuli mediocris & circuli inferioris mutando illas, b. circuli maioris existente immobili, vsquequo perueniatur cũ. b circuli maioris, ad. I. circuli mediocris, & ad. K. circuli inferioris. Et sic erunt ducentæ quinquaginta & duæ cameræ.

Figura ista generalior est, quàm tertia: quia in qualibet camera istius figuræ sunt tres literæ: sed in qualibet camera tertiæ figuræ non sunt nisi duæ literæ: ideo intellectus est generalior per quartam figuram quàm per tertiam.

De conditione quartæ figuræ est, quòd intellectus applicet illas literas ad propositum: quæ videntur magis applicabiles

proposito. Facta camera de tribus literis, recipiat significata literarum respiciendo conuenientiam existentem inter subiectũ & prædicatum, euitando inconuenientiam: & cum ista conditione intellectus facit scientiam per quartam figuram, & habet multas rationes ad eandem conclusionem.

QVARTA FIGVRA.

Diximus de quattuor figuris, quas cordetenus oportet scire, sine quibus artista hac arte non potest vti, neque practicare.

De diffinitionibus, quae est tertia pars.

IN hac arte sua principia diffiniuntur: vt per diffinitiones ipsa cognoscantur: & vt ipsis homo vtatur affirmando aut negando tali modo, quod diffinitiones remaneant illaesa.

Et cum talibus conditionibus intellectus facit scientiam, & inuenit media, & frangit ignorantiam, quae est sua inimica.

Bonitas est ens, ratione cuius bonum agit bonum, & sic bonum est esse: & malum non esse.

Magnitudo est id, ratione cuius bonitas, duratio &c. sunt magna, ambiens omnes extremitates essendi.

Duratio est id, ratione cuius bonitas magnitudo etc. durant.

Potestas est ens, ratione cuius bonitas maguitudo possunt. existere & agere.

Sapientia est id, ratione cuius sapiens intelligit.

Volūtas est id, ratione cuius bonitas magnitudo & c. sunt desiderabiles.

Virtus est origo vnionis, bonitatis, magnitudinis & caeterorum principiorum.

Veritas est illud, quod est verum de bonitate, magnitudine. &c.

Gloria est ipsa delectatio, in qua bonitas magnitudo &c. quiescunt.

Differentia est id ratione cuius bonitas &c. sunt rationes inconfusæ siue claræ.

Concordantia est id, ratione cuius bonitas &c. in vno & in pluribus concordant.

Contrarietas est quarundam mutua resistentia propter diuersos fines.

Principium est id, quod se habet ad omnia ratione alicuius prioritatis.

Medium est subiectũ, in quo finis influit principio, & principium refluit fini: & est sapiens naturam vtriusque.

Finis est id, in quo principium quiescit.

Maioritas est mago immensitatis, bonitatis, magnitudinis. &c.

Aequalitas est subiectũ, in quo finis concordantiæ bonitatis &c. quiescit.

Minoritas est ens circa nihil.

Diximus de diffinitionibus principiorum quas oportet scire cordetenus: ignorantis enim diffinitionibus, ars est indocibilis.

De quarta parte, quæ est de regulis.

REgulæ huius artis sunt decem quæstiones generales, ad quas reducũtur omnes aliæ quæstiones, quæ fieri possunt: & sunt istæ. Vtrum sit? quid est, de quo est. quare est. quãtum est. quale est. quando est. vbi est. quo modo est. & cum quo est. Qualibet istarum quæstionum habet suas species.

VTrum, habet tres species: videlicet, dubitatiuam, affirmatiuam, & negatiuam: vt intellectus in principio

supponat utramque partem esse possibilem, & non liget se cũ credere, quod naturaliter non est suus actus, sed intelligere: & ita accipiat illam partem, cum qua habet maius intelligere: nam oportet illam esse veram.

QVid, habet quatuor species. Prima est diffinitiua, sicut quando quaritur quid est intellectus? Et respondendum est, quòd ipse est illa potentia, cui proprie competit intelligere. Secunda species est quando quaritur, intellectus quid habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quòd habet sua correlatiua. s. intellectiuum, intelligibile & intelligere: sine quibus esse non potest: esset enim sine ipsis ociosus, & indigens natura, fine & quiete. Tertia species est, quando quaritur, quid est ens in alio: sicut quando quaritur. Quid est intellectus in alio? Et respondendum est, quòd est bonus intelligẽs in bonitate: & magnus intellectus in magnitudine &c. & in grammatica grammaticus, & in logica logicus, in rhetorica rhetoricus. &c. Quarta species est, quando quaritur quid habet ens in alio? Vt cum dicitur. Quid habet intellectus in alio? Respondendum est quod in scientia intelligere, & in fide credere.

REgula de quo, habet tres species. Prima est primitiua: sicut quando dicitur intellectus de quo est. Et respondẽdum est, quòd de seipso: eo quia nõ deriuatur ab aliquo generali naturaliter. Secũda species est, quando quaritur specialiter de quo est ens: sicut quando quaritur de quo est intellectus? Et respondendum est, quod est de forma sua & sua materia specificis: cum quibus habet intelligere specificum. Tertia species est, quando quaritur, cuius est ens possessione: sicut quando quari-

quæritur, cuius est intellectus? et respondẽdum est, quòd est hominis, sicut pars sui totius: & equus sui domini.

QVarta regula. s. Quare, habet duas species. s. formalem & finalem. Formalis est, quãdo quæritur, ens quare est? sicut quando quæritur intellectus quare est? Et respondendũ est, quia est de sua materia & de sua forma specificis: cum quibus habet specificum intelligere: & cũ ipsis agit per suam speciem. Secunda species est respectu finis: sicut quando quæritur, intellectus quare est? Et respondendum est, vt sint obiecta intelligibilia: & vt de rebus scientia haberi possit.

QVinta regula quærit de Quãtitate: & habet duas species. Prima est, quando quæritur de quantitate continua, vt cum dicitur quantus est intellectus? Et respondendũ est quòd tãtus est, quantus per spiritualem quantitatẽ esse potest: non autem est quantus punctualiter, siue linealiter. Secunda species est, quando quæritur de quantitate discreta, vt cum dicitur, quãtus est intellectus. Et respõdendũ est quòd est tãtus, quot sunt sua correlatiua, in quibus sua essẽtia est diffusa & substentata: videlicet intellectiuum, intelligibile, & intelligere: cum quibus est theoricus & practicus, generalis & particularis.

SExta regula est de Qualitate, & habet duas species. Prima est quando quæritur, quæ est propria & primaria qualitas intellectus? Et respõdendũ est, quòd intelligibilitas, cum qua ipse est habituatus. Intelligere autem extrinsecum est proprietas secundaria & magis remota, cum qua ipse intellectus intelligit hominem, aut leonem &c. Ex quo intelligere intrinsecũ & substantiale ipsius intellectus est habitua

tum. Et similiter de intelligibili extrinseco. Secunda species est, quãdo quæritur quæ est appropriata qualitas ipsius intellectus. Et respondendum est quod credere vel dubitare, aut supponere. Non enim isti actus conueniunt intellectui propriè sed intelligere.

SEptima regula quærit de Tempore: & habet. 15. species vt patet in arte magna per regulas. c. d. k. significatas. Sed quia hæc ars est breuis, ideo sub breuibus verbis tractamus ipsam regulam, sicut quando quæritur per quem modum intellectus est in tempore: cum ipse non sit punctualis neque linealis. Ad quod respondendum est, quod intellectus est in tempore: quia est inceptus & nouus: & consistit in tempore successiue: mediante motu corporis cum quo est coniunctus.

OCtaua regula quærit de loco: & habet. 15. species per regulas. c. d. k. significatas, vt patet in arte magna: sicut quando quæritur intellectus vbi est. Ad hoc breuiter respondendum est quod ipse est in subiecto, in quo est: sicut pars in suo, toto non autem conclusus sed diffusus est in illo: intellectus enim non habet essentiam punctualem nec linealem, nec superficiem.

K Continet duas regulas, videlicet modalem: & instrumentalem. Regula modalitatis, habet quatuor species, sicut quãdo quæritur, quomodo est intellectus: & quomodo est pars: & pars in parte: & partes in toto: & totũ in suis partibus: & quomodo totum transmittit extra se suam similitudinem. Ad quod respondendum est, quod est subiectiue per illũ modum per quem est deductus per species supradictas, & intelligit per illum modum, quem habet in inueniendo medium

existens inter subiectum & prædicatum in figuris designatũ multiplicando species peregrinas à sensu & imaginatione abstractas: & in suo proprio intelligibili sunt caractizata et intellecta. Secunda regula .k. habet quatuor species: videlicet quando quæritur, intellectus cum quo est: & cum quo pars est in parte: & partes in toto: & totum in partibus suis: & cum quo transmittit suam similitudinem extra. Ad quod respondendũ est, quòd ipse est cum suis correlatiuis, sine quibus nõ potest esse, nec intelligere. Intelligit enim cum speciebus peregrinis, de quibus facit instrumentum ad intelligẽdum.

Diximus de regulis, cũ quibus intellectus soluit quæstiones, deducẽdo eas per regulas, respiciẽdo quid significat regula, & eius species subiectiuæ, deducẽdo quæstione per principia & regulas intellectu obiectante illam quæstionem dubitabilem, cũ diffinitionibus principiorum eligendo, intelligendo intelligibiliter affirmatiuam aut negatiuam, & quòd ipse intellectus sit à dubitatione separatus.

TABVLA GENERALIS.

28	21	15	10	6	3	1
bcdt	cdet	deft	efgt	fght	ghit	hikt
bctb	cdtc	detd	efte	fgtf	ghtg	hith
bctc	cdtd	dete	eftf	fgtg	ghth	hiti
bctd	cdte	detf	eftg	fgth	ghti	hitk
bdtb	cetc	dftd	egte	fhtf	gitg	hkth
bdtc	cetd	dfte	egtf	fhtg	gith	hkti
bdtd	cete	dftf	egtg	fhth	giti	hktk
btbc	ctcd	dtde	etef	ftfg	gtgh	hthi
btbd	ctce	dtdf	eteg	ftfh	gtgi	hthk
btcd	ctde	dtef	etfg	ftgh	gthi	htik
cdtb	detc	eftd	fgte	ghtf	hitg	ikth
cdtc	detd	efte	fgtf	ghtg	hith	ikti
cdtd	dete	eftf	fgtg	ghth	hiti	iktk
ctbc	dtcd	etde	ftef	gtfg	htgh	ithi
ctbd	dtce	etdf	fteg	gtfh	htgi	ithk
ctcd	dtde	etef	ftfg	gtgh	hthi	itik
dtbc	etcd	ftde	gtef	htfg	itgh	kthi
dtbd	etce	ftdf	gteg	htfh	itgi	kthk
dtcd	etde	ftef	gtfg	htgh	ithi	ktik
tbcd	tcde	tdef	tefg	tfgh	tghi	thik

De quinta parte, quæ est de Tabula.

Tabula ista est subiectum, in quo intellectus se facit vniuersalem, eo quia eo telligit & abstrahit ab ipso multa particularia omnium materierum, discurrendo principia per particularia obiectiuè, & regulas subiectiuè, applicando cuilibet quæstioni viginti rationes declarando ipsam quæstionem: & à qualibet camera ipsius columnæ abstrahitur vna ratio. Tabula hæc habet septem columnas, vt patet. In quibus implicantur octuaginta quattuor columnæ explicatæ in arte magna. In ipsa tabula. T. significat quòd literæ, quæ sunt a parte añ. T. sunt de prima figura: & quæ sunt post. T. sunt de secũda figura. Per tabulã ipsãm intellectus est ascensiuus & descensiuus. Ascensiuus est, qui ascẽdit ad priora & generaliora. Et est descensiuus, quia descendit ad posteriora & particularia. Adhuc est copulatiuus, eo quia copulat columnas: sicut columna.b.c.d. copulatur cum columna.c.d.e. & sic de alijs.

De sexta parte, quæ est de euacuatione tertiæ figuræ.

In tertia figura intellectus euacuat cameras, eo quòd abstrahit ab ipsis tantum quantum potest recipiendo á qualibet camera ea, quæ significant literæ, vt applicet illa significata ad propositum, & sic facit se applicatiuum, inuestigatiuum, & inuentiuum: & de hoc dabimus exemplum de vna camera. Et sicut sequitur de illa: ita sequatur de alijs. De camera.B.C. Intellectus haurit duodecim propositiones, dicẽdo sic. Bonitas est magna, bonitas est differens, bonitas est concordans. Magnitudo est bona, magnitudo est differens, magnitudo est concordans. Differentia est bo

na, differentia est magna, differentia est concordans. Concordantia est bona, concordantia est magna, concordantia est differens. Factis istis duodecim propositionibus mutando subiectum in prædicatum & econuerso: sic camera est euacuata ipsis propositionibus. Deinde euacuet eam duodecim medijs: & dicuntur media, eo quia consistunt inter subiectū & prædicatum, cum quibus conueniunt genere aut specie. Et cum illis medijs intellectus facit se disputatiuum & terminatiuū. Et facta dicta euacuatione intellectus euacuet ipsam camerā viginti quatuor quæstionibus, eo quia in qualibet propositione sunt duæ quæstiones implicatæ. Et hoc sic, bonitas est magna: Vtrum bonitas sit magna? Quid est bonitas magna. Bonitas est differens: Vtrum bonitas sit differens? Quid est bonitas differens. Bonitas est concordans: Vtrum bonitas sit concordans? Quid est bonitas cōcordans. Magnitudo est bona: Vtrū magnitudo sit bona? Quid est magnitudo bona? Magnitudo est differens: magnitudo sit differēs? Quid est magnitudo differens. Magnitudo est concordans: Vtrum magnitudo sit concordans? Quid est magnitudo concordans. Differentia est bona: Vtrum differentia sit bona? Quid est differentia bona: Differentia est magna: Vtrum differētia sit magna? Quid est differentia magna? Diffentia est concordans: Vtrum differentia sit concordans? Quid est differentia concordans. Concordātia est bona: Vtrum concordantia sit bona. Quid est concordātia bona. Concordantia est magna: Vtrum concordantia sit magna? Quid est concordantia magna. Concordātia est differens: Vtrum concordantia sit differens? Quid est concordantia differens. Facta ista euacuatione quæstionum, tunc intelle

ctus euacuet cameram cum diffinitionibus bonitatis & magnitudinis: & cum tribus speciebus differentiæ & concordãtiæ, vt patet in secunda figura. Deinde euacuet cameram cũ tribus speciebus regulæ. B. et cũ quatuor speciebus regulæ. C. et expedita ista euacuatiõe, intellectus soluat prædictas quæstiones in illa euacuatione, sequẽdo cõditiones cameræ: affirmãdo aut negãdo: & sic intellectus expellit de camera dubitatiões et cõsistit in illa quietus & assertiuus: et etiã cognoscit se val de generalẽ & artificiatũ: & de magna scientia habituatũ.

De multiplicatione quartæ figuræ pars. 7.

MVltiplicatio quartæ figuræ consistit in hoc: videlicet quòd prima camera. b. c. d. in quarta figura siue tabula significat quòd. b. vnam conditionem habet cum. c. & aliam cum. d. Et. c. vnam conditionem habet cum b. aliam cum. d. Et. d. vnam conditionem habet cum. b. aliã cum. c. Et sic sunt in ipsa camera sex conditiones, cum quibus intellectus se conditionat & disponit ad inuestigandum, & inueniendum, & obijciendum, & probandum, & ad determinandum. Post istas sex conditiones, intellectus acquirit alias sex conditiones, voluendo circulum minorem ponendo suũ e. sub. c. circuli mediocris, sub quo erat suum. d. & quia mutata est camera, ideo mutantur eius cõditiones: & sic intellectus habituat se quindecim conditionibus. Et sic per alias cameras multiplicando columnas & voluendo illas. Conditiones, quas intelectus multiplicat per istum modum, sunt difficiles ad numerandum, nam de qualibet camera potest intellectus sic euacuare triginta propositicnes, & nonaginta quæstiones: sicut de camera. b. c. tertiæ figuræ sunt duodecim propo

sitiones & veginti & quatuor quæstiones. Et in isto passu cognoscit se intellectus valde generalem & artificiatum super aliũ intellectũ ignorantẽ istam artẽ, deducẽdo ipsum ad multa incõuenientia & impossilia. Et sic sophista corã tali intellectu nõ potest stare, eo quòd talis intellectus artistæ huius artis vtitur cõditionibus primitiuis & naturalibus: sophista autẽ secũdarijs et extra naturã cõsideratis, vt patet in arte magna.

De octaua parte, quæ est de mixtione principiorum & regularum.

IN parte ista intellectus miscet vnũ principiũ cũ alio, discurrẽdo quodlibet principiũ per omnia principia et per omnes species regularũ: & per talẽ discursum intellectus habet notitiã de quolibet principio: & tot vicibus, quod miscet ipsum diuersi mode, habet notitiã diuersam ab ipso: & tot media, quæ intellectus inuenit ad cõcludẽdũ quis posset enumerare intellectu euacuãte ipsã mixtionẽ: sicut euacuauit cameram. b. c. vt supradictũ est. Ista mixtio est centrum & fundamentum ad inueniendum multas propositiones, quæstiones, & media: conditiones, & solutiones, & etiam obiectiones. Sed hoc exemplificare dimittimus intellectui, bene intuenti causa breuitatis: & quia in arte magna est declaratus & exẽplificatus modus mixtionis. Vlterius hac mixtio est subiectum & refugium artistæ huius artis, vt inueniat in ipsa, quicquid vult ad placitum. Nam si indiget aliquo, quod sit de genere bonitatis, discurrat ipsam bonitatem per omnia principia & regulas. & inueniet de ipsa, quicquid intelligere voluerit: & sicut dicimus de bonitate: ita potest dici de alijs principijs. Ista mixtio est sic cõditio

ta & ordinata, sicut vna res est distincta ab alia. Nam si discurratur diuina bonitas per principia & regulas, ipse quidem discursus diuinæ bonitatis requirit altiores diffinitiones, & species regularum, quàm discursus bonitatis angeli: & discursus bonitatis angeli, quàm discursus bonitatis hominis: & discursus bonitatis hominis, quàm discursus bonitatis leonis: & sic de alijs suo modo.

De quarta parte, quæ est de nouem subiectis.

IN arte ista ponuntur nouem subiecta in alphabeto significata, in quibus cadit quicquid est, & extra ipsa nihil est. Primum subiectum est Deus, per. B. significatum. Secūdum subiectum est Angelus, per. C. significatū Tertium subiectum est Cælum, per. D. significatum Quartum subiectum est Homo, per. E. significatum Quintum subiectū est Imaginatiua, per. F. significatum. Sextum subiectum est Sensitiua per. G. significatum. Septimum est Vegetatiua, per. H. significatum. Octauum est Elementatiua, per. I. significatum. Nonum & vltimum est Instrumentalitas, per. K. significatū. Quoniam in arte magna quodlibet subiectum est deductum per principia & regulas, idcirco ipsa hic nō discurrimus, quia hanc artem breuiorem illa volumus agere: & quia illa deductio in hac arte est implicata, propter quod illam dimittimus intellectui bene intuenti. & sufficit exemplum datum in tertia figura: in qua applicauimus omnia principia ad bonitatē: & etiā ad intellectum omnes regulas huius artis. Tractatū istorum subiectorum consideramus cum quattuor conditionibus, vt per eas intellectus sit conditionatus ad discurrendum subiecta, & prædicata per principia & regulas conditionali

ter, secundum quod quodlibet subiectum est conditionatũ per suam naturam & essentiam: nam diuina bonitas vnam cõditionem habet in Deo: & bonitas angelica aliam in ipso angelo: & sic de alijs suo modo. Prima conditio hæc est, videlicet vt quodlibet subiectum habeat suam diffinitionem, cum qua sit differens ab omni alio subiecto. Et si quæratur aliquid de ipso subiecto quòd respondeatur tali modo: affirmando vel negando, vt diffinitiones principiorum conueniant cum ipsa diffinitione: & sic de regulis sine aliqua læsione principiorum & regularum. Secũda conditio est, quòd in iudicio siue in practica conseruetur differentia subiectorum sicut diuina bonitas quæ differt à bonitate angelica per infinitatem & æternitatem: eo quia talis bonitas est ei ratio, vt agat bonum infinitũ & æternum: bonitas autem angelica nequaquam sed finita & noua est. Tertia conditio est, quòd concordantia quæ est inter vnum subiectum & aliud subiectum non destruatur, sicut concordantia quæ est inter Deum & angelum, concordant enim in spiritualitate: & sic de alys suo modo potest dici. Quarta est quòd secundum quòd vnum subiectum est nobilius & altius, ei attribuantur altiora & nobiliora principia & regulæ quam alteri: sicut Deus qui est altius & nobilius subiectum quàm angelus &c. & angelus quàm homo, & sic de alijs suo modo.

De primo subiecto, quod est de Deo.

DEus est discurribilis per principia & regulas, nam Deus est bonus magnus &c. De ipso multæ diffinitiones possunt dari largo modo diffiniendo: sed hic ei vnam damus. Deus est ens, quod extra se non indiget ali-

quo, in ipso namque totaliter sunt omnes perfectiones. Et cum ista quidem diffinitione est Deus differens ab omni alio ente, omnia enim alia entia indigent aliquo extra se: in Deo non est aliqua contrarietas nec minoritas: quia principia priuatiua & defectiua sunt: Veruntamen in Deo est maioritas respectu aliorum entium & æqualitas, nam æqualia principia habet: videlicet bonitatem, magnitudinem, & etiam æquales actus & relationes habet. In Deo est differentia correlatiuorum, sine qua ipsi correlatiui ne quaquam esse possũt, nec Deus absque ipsis posset habere actionem intrinsecam, infinitam, & æternam: imo sine ipsis omnes suæ rationes essent ociosæ, quod est valde imposibile. In Deo est cõcordantia, vt cũ ipsa distet multum & infinitè a contrarietate: & sua correlatiua conueniant infinitè & æternè in vna essentia & natura, & sic de suis rationibus potest dici. In Deo non est quantitas, nec tempus, nec vllum, accidens: ratio huius est, quia substantia sua ab omni accidẽte est segregata, & denudata, nam infinita & æterna est. Deo sic conditionato per quatuor conditiones antedictas: inde quidem intellectus intelligit se cõditionatum ad intelligendum Deum, & ea quæ de ipso dici possunt per principia & regulas Deo appropriatas. Adhuc cognoscit & intelligit, quòd si angelus habet naturale posse in se, & sic de alijs, multo magis Deus, cum sit subiectum magis altum, vt patet per locum à minori ad maius.

De secundo subiecto, quod est de angelo.

Angelus est, dededucibilis per principia & regulas ipse quidem naturalem bonitatem, magnitudinẽ, durationem habet & c. & diffinitur sic. Angelus

est spiritus corpori non coniunctus. In ipso non est contrarietas naturalis: nã incorruptibilis est. In ipso est materia de bilibus, s. de bonificabili: magnificabili &c. vt per secũdã speciẽ regulæ. d. significatã est. In angelo est maioritas: eo quia est magis similis Deo quã homo: quia altiora principia & regulas habet quàm homo. Et in isto passu cognoscit intellectus: quòd si homo non potest vti sensibus absq; organis, non sequitur propter hoc, quòd angelus non possit sine organis: nam angelus natura est superior. Et in isto passu cognoscit intellectus, quòd, angeli possunt loqui inter se, & agere in nobis absq; organo: & transire ab vno loco ad alium sine medio, & sic de alijs: vt patet per intellectum discursum per regulas. In angelo est differentia, nam suus intellectus memoria & voluntas differẽtes sunt inter se. Æqualitas intelligendi, & amandi, & recolendi est in angelo ratione obiecti supremi. s. Dei, qui æqualiter est intelligibilis: amabilis: & recolibilis. In angelo est minoritas: nam ex nihilo est creatus.

De tertio subiecto, quod est de cælo.

CÆlum habet bonitatem naturalem, magnitudinem, & durationem &c. & diffinitur sic. Cælum est prima substantia mobilis. In eo non est contrarietas: non enim est ex principijs contrarijs compositum. In ipso sunt instinctus & appetitus naturales, & per consequens motus, sine quo non posset habere naturalẽ, instinctum & appetitum: veruntamen in eo est principium: efficiens enim est in inferioribus. Et etiã constitutum est ex sua forma & materia specificis, vt agat per suam speciem: suus motus est ei finis & quies. Cælum est in suo loco sicut corpus in sua superficie. Ad-

huc est in tempore: ipsum namq; nouum est. Et est etiam in tẽpore sicut efficiens in suo effectu. Et sic de alijs suis accidentibus suo modo.

De quarto subiecto, quod est homo.

HOmo est compositus ex anima & corpore: ratione cuius deducibilis est per principia & regulas duobus modis: videlicet modo spirituali & modo corporali, & sic diffinitur, Homo est animal homificans.
In homine sunt omnia principia, & regulæ dupliciter propter duplicitatem naturæ. s. spiritualis & corporalis, ex quibus est constitutus. Et ideo est magis generalis, quàm aliud ens creatum. Ratione cuius rectè potest dici proculdubio, quòd homo est maior pars mundi.

De quinto subiecto, quod est Imaginatiua.

IN Imaginatiua sunt principia, & regulæ specificæ ad Imaginandum Imaginabilia, sicut in adamante ad attrahendum ferrum: & diffinitur sic. Imaginatiua est illa potentia, cui propriè competit imaginari: & ideo imaginatiua deducta per principia & regulas, quæ conueniunt imaginatiuæ, intellectus quidem de ipsa habet magnam notitiam, & etiam de his quæ conueniunt ei: Imaginatiua abstrahit species à sensatis cum sensibus particularibus. Et hoc, cum suis correlatiuis per secundam speciem regulæ. C. significatis. Et cũ bonitate facit bonas species illas, & cum magnitudine magnificat illas: sicut quando imaginatur vnum magnum montem aureum. Cum minoritate autẽ minorificat eas, sicut quando imaginatur vnum punctum indiuisibile. Imaginatiua habet instinctum, sicut bruta anima-

lia habent industriam ad viuendum: & sicut capra ad euitādum lupum. Imaginatiua habet appetitum ad imaginandū imaginabile, vt quiescat in illo imaginādo illud. Sensus particulares vtentes sensibilibus impediūt imaginatiuæ suū actū. quòd non potest habere ipsum, sicut videns cum oculis coloratū: & tunc temporis imaginatiua non potest habere suum actū. Videlicet quia imaginari non potest imaginatiua imaginabile peregrinum, quousq; habens oculos claudit illos: & tūc imaginatiua habet suū actum, siue potest habere illū. Vidēs enim, magis attingit coloratum videndo quàm imaginando, sensatum enim est magis circa ipsum sensum. Imaginatiua autem mediante sensu imaginabile attingit. Imaginatiua nō est ita generalis potentia in sensatis, sicut sensitiua, vt patet per tactiuam, cum qua homo tenens lapidem in vno & eodem tempore sentit diuersa & plura: videlicet lapidis ponderositatem, frigiditatem, asperitatem, atq; duriciem. Imaginatiua autem nequaquā nisi successiue: & sic de alijs similibus istis. Et hæc sufficiant causa breuitatis.

De sexto subiecto, quod est sensitiua.

PRincipia & regulæ sunt in sensitiua per modū specificum, nam vnum posse habet per visum, aliud per auditum &c. & hæc maxime faciunt duæ proprietates instinctus: & appetitus: & diffinitur sic.

Sensitiua, est potentia cui propriæ competit sentire. Sensitiua causat sensata, cum suis principijs & regulis specificis. Ipsa est generalis per sensum communem: particularis autem per sensus particulares. Per sensum communem habet correlatiuos communes. Per particulares autem sensus habet correlati

uos particulares. Vita radicalis sensitiuæ viuit ex vita vegetabili, cũ qua est connexa & in ea plantata, sicut vegetatiua in elemẽtatiua. Sensitiua per omnes sensus sentit obiecta, sicut per visum sentit coloratũ, & per auditũ vocẽ mediãte affatu et nominãte illã: absq; enim affatu auditus quidẽ nõ potest sentire vocẽ. Et in isto passu cognoscit intellectus quòd affatus sit sensus.

De septimo subiecto, quod est vegetatiua.

IN vegetatiua sunt principia & regulæ specificæ, cum quibus plantæ agunt secundum suas species in quibus sunt. Piper enim agit secũdum suam speciẽ: & rosa secundum suam: & lilium secundum suam &c. Principia vegetatiuæ condensiora sunt, quàm sensitiuæ principia: & sensitiuæ principia quã imaginatiuæ principia. Et diffinitur sic: Vegetatiua est potẽtia cui proprie cõpetit vegetare. Ipsa quidẽ sic vegetat elementata suo modo, sicut sensitiua sentit vegetata siue elementata. Vegetatiua transmutat elementatiuam in suam speciẽ per modũ generationis: & ex illa viuit & crescit & nutritur: vegetatiua quidẽ moritur, elemẽtata sibi deficiẽte. Sicut lumẽ moritur in lãpade, oleo deficiẽte.

De octauo subiecto, quod est elementatiua.

IN elementatiua sunt principia & regulæ specifica, cum quibus habet multas species, vt aurum, argentum, & huiusmodi. Et diffinitur sic: Elementatiua est potentia, cui propie competit elementare. Ipsa habet correlatiuos cõmunes, sicut & sensitiua: & sic de suis particularibus potest dici: videlicet de igne, aere, aqua, & terra, quæ habẽt suos correlatiuos, sine quibus ipsa elementa esse nõ possunt, sicut & correlatiua absq; elementis non possunt esse,

quæ sunt ultima fundamenta ipsius elementatiuæ: & elementatiuæ per ipsa habet punctos, lineas, & figuras, longum, latum, & profundum, & corpus plenum: qualitates, & complexiones, duriciem, asperitatem, leuitatem, ponderositatem &c. Et in isto passu cognoscit intellectus, quòd elementa sunt actualiter in elementatis, tamen remisso modo: nam aliter elementata non haberent ex quo essent: nec essent de genere substantiæ: neq; haberent formam: materiam: naturam: motum: instinctum: lõgum: latum: plenum: neq; appetitũ: quod est valde impossibile & absurdum dicere.

De nono subiecto, quod est de Instrumentatiua.

ISTUD subiectum est de instrumentalitate, & consideratur duobus modis. s. naturaliter, sicut oculus, qui est instrumentum ad videndum: & moraliter, sicut iustitia ad iudicandum: & martellus ad fabricandnm. Instrumẽtum quidem naturale potest cognosci deducendo ipsum per principia & regulas huius artis, suo specifico modo. Similiter & instrumentum morale per eadem principia & regulas suo modo specifico. Differunt enim inter se instrnmenta naturalia & moralia. Talem autem deductionem siue discursum dimittimus intellectui bene intuenti: & si intellectus artista deficit in tali deductione, recurrat ad artem magnam, inqua largius tractamus de moralibus. Sed quia de moralibus mentionem fecimus in alphabeto: idcirco volumus diffinire instrumẽta moralia, vt per diffinitiones, & principia, & regulas artista habeat notitiam de moralibus.

Instrumentatiua est potẽtia, cum qua moralis agit moraliter.

Iustitia est habitus, cum quo iustus agit iustè. Prudentia est habitus, cum quo prudens vtitur prudenter. Fortitudo est habitus, cum quo fortis corde agit viriliter. Temperantia est habitus, cum quo temperatus vtitur in agendo temperate. Fides est habitus, cum quo aliquis credit, id esse verum, quod nō sentit, nec intelligit. Spes est habitus, cum quo aliquis sperat veniam a domino dari & gloriam: & confidit se in suo bono et potenti amico. Charitas est habitus, cum quo habens propria bona, illa facit communia. Patientia est habitus, cum quo patiens vincit & non vincitur. Pietas est habitus, cum quo pius condolet de langoribus proximi sui. Auaritia est habitus, cū quo diues est pauper & mendicat. Gula est habitus, cum quo gulosus est incarceratus in posterum in infirmitate & paupertate. Luxuria est habitus, cum quo homo vtitur suis potentijs indebite contra ordinem matrimonij. Superbia est habitus, cū quo homo superbus conatur omnibus superesse: & est contra humilitatem. Acedia est habitus, cum quo acediosus condolet de bonis alterius: & cōgaudet de malis illius. Inuidia est habitus, cū quo inuidiosus appetit iniuste bona alterius. Ira est habitus, cum quo iratus ligat suam deliberationem & libertatem. Mendacium est habitus, cum quo mendax fatur, siue testatur contra rei veritatem. Inconstantia est habitus, cum quo inconstans est multifarie variabilis. Dictum est de nouem subiectis, de quibus artista potest habere notitiam, discurrendo ipsa per principia & regulas huius artis.

De decima parte, qua est de applicatione.

Applicato diuiditur in tres partes. Prima est quando applicatur implicitum ad explicitum. Secunda est, quando ap

plicatur abstractum ad concretum. Tertia est, quando applicatur quaestio ad loca huius artis. Et primo de prima parte, sic dicimus, Si termini quaestionis sint implicit: applicetur ad terminos huius artis explicitos. Sicut quando quaeritur. Vtrum Deus sit? Aut Vtrum angeli sint? & sic de alijs: applicetur ad bonitatem magnitudem &c. videlicet Vtrum sit bonum magnum? &c. esse Deum & esse angelum. De secunda parte sic dicendum est. Si termini quaestionis sunt abstracti: applicentur ad suos terminos concretos. Sicut bonitas ad bonum: magnitudo ad magnum: color ad coloratum: & sic de alijs: & videatur per quem modum se habent terminus abstractus, & terminus concretus: discurrendo per principia & regulas. Tertia pars, quae est de applicatione ad loca, diuiditur in tredecim partes quae sunt hae: videlicet prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura. Diffinitiones, Regulae, Tabula, Euacuatio tertiae figurae, Multiplicatio quartae figurae. Mixtio principiorum & regularum, & Nouem subiecta, Centum formae & quaestiones. Istis partibus praenominatis applicentur materiae quaestionum, secundum quòd eis competit. Nam si materia quaestionis competit primae figurae: ipsa applicetur ad primā figuram: & solutio quaestionis hauriatur a textu ipsius figurae tali modo affirmādo aut negando, quòd textus remaneat illaesus. & sicut diximus de prima figura, ita potest dici de alijs partibus suo modo. Et haec de applicatione sufficiant causa breuitatis. Et si intellectus artistae deficit in applicando terminos recurrat ad artem magnam: nam in ea de his largius pertractatur.

De centum formis.

IN ista parte ponuntur centum formæ cum earum diffinitionibus, vt subiectum extẽdatur ad intellectum. Nam per formarum diffinitiones intellectus quidem erit conditionatus ad discurrendum illas per principia & regulas: & per talẽ discursum intellectus habebit notitiam de formis positis in quæstionibus: ideo cẽtum formæ cũ suis diffinitionibus sunt hæ. Entitas est causa ratione cuius aliquod ens causat aliud ens. Essentia est forma ab esse abstracta, & in eo sustentata. Vnitas est forma cui proprie competit vnire. Pluralitas est forma, aggregata ex pluribus numero differentibus. Natura est forma, cui proprie competit naturare. Genus est ens consideratum & valde confusum, quod de pluribus differentibus specie prædicatur. Species est ens, quod de pluribus differẽtibus numero prædicatur. Indiuiduitas est ens quod magis distat à genere quàm aliud ens. Proprietas est forma, cum qua agens specifice agit. Simplicitas est forma, quæ magis distat à compositione quàm aliquod aliud ens. Compositio est forma aggregata ex pluribus essentijs. Forma est essentia, cum qua agens agit in materia. Materia est essentia simpliciter passiua. Substantia est ens per se existens. Accidens est forma, non per se existens: nec ad suum finem principaliter se habet. Quantitas est ens, ratione cuius subiectum est quantum: & cum ea ipsum agit quantum. Qualitas est ens, ratione cuius principia sunt qualia. Relatio est forma respectiua ad multa diuersa, sine quibus non potest esse. Actio est forma inhærens passo. Passio est ens sustinens illam. Habitus est forma qua subiectum induitur. Situs est positio partium recte & debite ordinatarum in subiecto in quo sunt. Tempus est ens, in

quo entia creata sunt incepta & mota. Vel tempus est ens ex multis nunc constitutum secundum ante & post. Locus est accidens, per quod entia sunt locata. Vel locus est superficies ambiens & continens immediate partes intraneas corporis. Motus est instrumentum cum quo mouens mouet motum: vel motus est id quod sapit naturam principij: medij: & finis. Immobilitas est ens nullum appetitum habens ad mouendum. Instinctus est figura & similitudo intellectus. Vel, instinctus est regulatio naturaliter innata à principijs inhærentibus ad naturalem operationem. Appetitus est figura & similitudo voluntatis. Vel, appetitus est habitus, cum quo agens appetit finē siue quietem. Attractio est forma cum qua attrahens attrahit attractum: vel attractio est quædam forma habens instinctum & appetitum attrahēdi aliquid ad subiectum. Receptio est forma cum qua recipiens recipit receptum. Vel receptio est quædam forma habens instinctum & appetitum recipiendi aliquid in subiecto. Fantasma est similitudo abstracta a rebus per imaginationem. Plenitudo est forma à vacuitate remota. Diffusio est forma, cum qua diffundens diffundit diffusibile. Digestio est forma, per quam digerens digerit digestibile. Expulsio est forma, cum qua natura expellit ea quæ non competunt subiecto. Significatio est reuelatio secretorum cum signo demonstratorum. Pulchritudo est quædam forma speciosa recepta à visu: vel ab auditu: vel imaginatione: vel conceptu: vel delectatione. Nouitas est forma, rationa cuius subiectum habituatur nouis habitibus. Idea in Deo est Deus. Idea autem in creatione est creatura. Methaphysica est forma cum qua intellectus humanus denudat subiectum ab accidentibus. Ens

in potentia existens est forma in subiecto existens absq; motu: quantitate: qualitate: & huiusmodi. Punctuitas est essentia puncti naturalis existentis minoris partis corporis. Linea est longitudo constituta ex pluribus punctis cõtinuis, cuius extremitates sunt duo puncta. Triangulus est figura habens tres angulos tribus lineis contentos. Quadrangulus est figura habens quatuor angulos rectos. Circulus est figura linea circulari contenta. Corpus est substantia ex punctis lineis & angulis plena. Figura est accidens constitutum ex situ & habitu. Generales rectitudines sunt sex: quibus corpus est centrũ per lineas diametrales. Mõstruositas est deuiatio motus naturæ. Deriuatio est subiectum generale per quod particulare descendit ab vniuersali. Vmbra est habitus priuationis lucis. Speculum est corpus diaphanum dispositum ad recipiendum omnes figuras et repræsentatas. Color est habitus per figuram contentus. Proportio est forma, cui proprie competit proportionare, Dispositio est forma cui proprie competit disponere. Creatio in æternitate est idea: in tempore autem est creatura. Prædestinatio in sapientia Dei est idea: in creatione autem est creatura. Misericordia in æternitate est idea: in prædestinato autem est creatura. Necessitas est forma, quæ aliter non potest se habere. Sed necessitatum est ens continens illam. Fortuna est accidens inhærens subiecto, Sed fortunatus est homo dispositus ad illam. Ordinatio est forma cui proprie competit ordinare. Ordinatus autem est suum propriũ subiectum. Consiliũ est dubitabilis propositio: & consultus est sua quies. Gratia est forma primitiua in gratiato posita sine gratiati merito. Perfectio est forma cui proprie competit perficere in subiecto perfe-

cto. Declaratio est forma in qua intellectus quiescit distinguẽdo. Declaratus autem est suum subiectum, in quo declaratio est habitus. Transsubstantiatio est actus naturæ in transsubstantiato denudata forma antiqua: & induta noua.
Alteratio est forma nata in alterato. Infinitas est forma habens actum infinitum ab omni finito remota. Deceptio est habitus positiuus decipientis: & est habitus priuatiuus decepti. Honor est habitus actiuus in honorante: passiuus autem est in honorato. Capacitas est forma, cum qua capax tantum potest continere & recipere, quantum potest ei euenire. Existentia est forma, cum qua existens existit id quod est. Agentia est forma, mouens existentem ad terminum ad quem. Comprehẽsio est similitudo infinitatis: & apprehensio finitatis. Inuentio est forma cum qua intellectus inuenit inuentum. Similitudo est forma, cum qua assimilans assimilat sibi suum assimilatũ. Antecedens est forma causans consequens. Consequẽs autem est subiectum, in quo antecedens quiescit. Potentia est forma, cum qua intellectus attingit obiectum. Obiectum autem est subiectum, in quo intellectus quiescit. Actus est cõnexio potentiæ & obiecti. Generatio in creaturis est forma, cum qua agens causat formas nouas. Corruptio est forma, cum qua corrumpens priuat formas antiquas. Priuatio autem existit in medio ipsarum. Theologia est scientia, quæ loquitur de Deo. Philosophia est subiectum per quod intellectus se contrahit ad omnes scientias. Geometria est ars inuenta ad mensurandum lineas, angulos, & figuras. Astronomia est ars, cum qua astronomus agnoscit virtutes, & motus, quos cælum habet in inferioribus effectiue. Arithmetica est ars, inuenta ad

numerandam multas vnitates. Musica est ars, inuenta ad ordinandum multas voces concordantes in vno cantu. Rhetorica est ars inuenta, cum qua rhetoricus ornat, & colorat sua verba. Logica est ars, cum qua logicus inuenit naturalem coniunctionem inter subiectum & prædicatum. Grammatica est ars inueniendi modum recte loquendi: recteq; scribendi. Moralitas est habitus ad agendum bonum siue malum Politica est ars, cum qua burgenses procurant publicã vtilitatem ciuitatis. Ius est actus regulatus in homine de iustitia habituato. Medicina est habitus, cum quo medicus procurat sanitatem patientis. Regimen est forma, cũ qua princeps regit populum suum. Militia est habitus, cum quo miles iuuat principem, vt iustitiam possit tenere. Mercatura est habitus, cum quo mercator scit emere & vendere. Nauigatio est ars, cum qua nautæ per mare sciunt nauigare. Conscientia est forma, cum qua intellectus affligit animam de commissis. Prædicatio est forma, cum qua prædicator informat populum ad habendum bonos mores, euitando malos. Oratio est forma cum qua orans loquitur Deo sanctifice. Memoria est sens, cum quo entia sunt recolibilia.

De secunda parte, quæ est de quæstionibus:

HAEc pars diuiditur in duodecim partes, seu loca disposita & proportionata ad quæstiones secundum materiæ diuersitatem ex qua sunt: nã in vno loco siue parte est significata solutio vnius quæstionis: & in alio loco solutio alterius quæstionis: propter

quód diuersi mode applicabimus quæstiones ad prædicta loca & hoc duobus modis, videlicet faciemus aliquas quæstiones quas soluemus: & alias quas nō soluemus similiter faciemus & istas dimitemus artistæ bene intuēti: vt ipse bene abstrahat solutionem ab illa parte siue loco, cui quæstiones transmittemus: nam in illa parte siue loco solutio est significata: hic vero paucas quæstiones faciemus & soluemus causa breuitatis. Nā hæc ars abstracta est ab arte magna, vt ipsa breuius tractetur: & vt intellectus sub paucis verbis appehēdat multa, & sic intellectus est magis vniuersalis: & per solutiones istarum quæstionum hic positas seu datas poterit dari solutio aliarum quæstionum suo modo. Loca siue partes ad quas transmittemus quæstiones sunt duodecim, vt iam supra dictum est videlicet prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura, diffinitiones, regulæ, tabula, euacuatio tertiæ figuræ, multiplicatio quartæ figuræ, mixtio principiorum & regularum, nouem subiecta, centum formæ: & primo de prima parte, siue loco dicemus.

De quæstionibus primæ figuræ.

QVæstio est, vtrum sit aliquod ens in quo subiectum & prædicatum conuertantur in identitate essentiæ naturæ & numeri per totam primam figurā? Et respondendum, quòd sic, nam alias conuersio subiecti & prædicati, & æqualitas essent destructa absolute: & æternitas esset superius per infinitatem: & sua bonitas magnitudo potestas &c. essent inferius per finitatem quod est impossibile. Quæritur, quid est illud ens, in quo subiectum & prædicatum conuertuntur? Et respondēdum est quòd Deus est illud

ens. Talis quidem conuersio non potest esse nisi in subiecto infinito & æterno. Quæritur, vtrum diuina bonitas habeat in se ita magnam bonificationem, sicut diuinus intellectus intellectionem? Quæritur quare Deus habet in se ita magnam agẽtiam sicut existentiam? Quæritur, Deus de quo potest tantum quantum ipse est? Quæritur quare homo & animal non conuertuntur? Et ad hoc respondendum est ex eo, quia conuersio non potest fieri inter maius & minus sed inter æqualia. Quæritur vtrum in angelo sua potestas intellectus & voluntas conuertantur? Et respõdendum quòd non, alioquin ipse posset habere ita infinitum actum & æternum sicut Deus.

De quæstionibus secundæ figuræ.

QVæstiones secundæ figuræ tribus modis possunt fieri, sicut homo & leo qui per differentiam differunt specie, & per concordantiam cõueniunt genere, & per contrarietatem contrariantur: videlicet per corruptibile & incorruptibile: & sic de alijs suo modo. Quæritur vtrum differentia sit magis generalis quàm concordantia, & quàm contrarietas? ad quod dicendum est, quòd sic: eo quia vbicunq; est concordantia. & contrarietas est differentia, sed non econuerso in omnibus: in multis enim reperitur differẽtia & concordantia: & tamen in illis non est contrarietas naturaliter, sicut in entibus spiritualibus. Quæritur quod est maius principium concordantia aut contrarietas? dicẽdum est quòd concordantia, à concordantia enim descendunt principia positiua, à contrarietate autem priuatiua. Quæritur vtrum ista diffinitio sit magis ostensiua dicendo sic, homo est animal homificans: vel homo est ens cui propriecõpetit homificare quàm

ista: homo est animal rationale mortale? Et respondendum est quòd sic. Ratio huius est, quia homificatio soli homini competit: rationabilitas autem & mortalitas multis. Per triangulum principij, medij, & finis possunt fieri quæstiones tribus modis. Primus modus est quando quæritur quare est Vna prima causa & non plures? Cui respondendum est ex eo: Vt Vnus finis sit infinitus. Secundus modus est quando quæritur. Vtrum medium existens inter subiectum & prædicatũ habeat quãtitatem continuam aut discretam? Et respondendum quòd cõtinuam habet respectu medij extremitatum: discretam autẽ respectu medij coniunctionis & mensurationis. Tertius modus est, quando quæritur qualis finis est Vltimus in subiecto. Et respondendum est, quòd finis proprius sed non appropriatus. Per triangulum maioritatis, æqualitatis & minoritatis possunt fieri quæstiones tribus modis: per maioritatẽ, sicut quãdo quæritur quare Deus est supra angelum, & Angelus supra hominem? Et respondendum est, quòd Deus est supra angelum: eo quia bonitas diuina & magnitudo diuina. &c. distant per infinitatem à quãtitate: & per æternitatem à tempore: bonitas autem angeli & magnitudo & c. non, sed ipsa sunt supra bonitatem magnitudinem hominis &c. eo quia subiectum in quo sunt distat à diuisione & susceptione, sed bonitas magnitudo &c. corporis hominis, non. Secundus modus est quando quæritur in anima quare intellectus, Voluntas & memoria sunt æquales per essentiam: cui respondẽdum est, ex eo quia prima causa per æqualitatem suæ bonitatis magnitudinis &c. est intelligibilis, recolibilis, & amabilis æqualiter. Et in isto passu cognoscit intellectus, quòd demonstratio potest

fieri tribus modis: per quid: aut per quia: aut etiam per æquiparantiam. Tertius modus est, quando quæritur quare peccatum est magis circa nihil quàm aliquod aliud ens, & dicendum est, quòd propter hoc, quia magis repugnat fini essendi. Quæritur vtrum differentia, quæ est inter sensuale & sensuale sit maior quàm illa, quæ est inter sensuale & intellectuale & quàm illa, quæ est inter intellectuale & intellectuale. Ad huc vtrum illa differentia quæ est inter principium & mediũ sit maior, quã illa quæ est inter mediũ & finẽ. Similiter potest quæri de differẽtia, quæ est inter substantiã & substãtiã &c. Et respondendum est per ea quæ sunt significata in triangulis supradictis subiectiuè & obiectiuè mediante regula de. b.

De quæstionibus tertiæ figuræ.

DIctum est in tertia figura, quòd quodlibet principiũ applicatur alteri: & ideo quæritur. Vtrum contrarietas sit tantũ applicabilis bonitati magnitudini &c. quantum concordantia? & dicendnm est quòd non: contrarietas enim applicatur eis priuando & contrariando, concordantia autem ponendo & concordando. Dicitur in tertia figura bonitas est magna, & quid est bonitas magna. Et respondendũ est, quòd bonitas magna est illa, quæ absq; cõtrarietate & minoritate cõuenit cũ omnibus principijs & suis correlatiuis Quæritur bonitas: vbi est? vade ad camerã. b. i. et respicias significata. Quæritur bonitas de quo est? Quæritur bonitas quomodo est? vade ad cameras. b. d. et. b. k. et accipias eorũ significata: & sic de alijs. Item quæritur quãdo est intellectus vniuersalis & particularis.

De quæstionibus quartæ figuræ.

QVæritur per cameram b.e.d. vtrum aliqua bonitas sit magna infinite: sicut æternitas? & respondendũ est, quòd sic: alioquin tota magnitudo æternitatis nõ esset bona per cameram b.e.f. Quæritur, vtrum Deus sit ita potens per suam bonitatem sicut per suum intellectum? vade ad illam cameram & recipe significata suorum correlatiuorum & suarum diffinitionum. Quæritur, vtrum angelus producat angelum cum sit superius: sicut homo hominẽ qui est inferius? respondendum est quod non, quia euacuaret suam essentiam, angelus.n.non recipit augmentum ab extra: homo autem sic, ratione corporis.

De quæstionibus per diffinitiones principiorum.

QVæritur, vtrum Deus sit ens necessarium? Quæritur vtrum vnitas posit esse infinita absq; actu infinito? Quæritur, vtrum sit Deus vnus singularis? Quæritur vtrum Deus possit esse malus? vade ad diffinitionem bonitatis: magnitudinis: & æternitatis: & teneas ea quæ tibi significant. Nam bonitas est magna & æterna: iam necessariũ est quòd bonitas sit ratio bono, quòd producat bonũ magnum & æternum: & sic de alijs quæstionibus, quæ fieri possunt per diffinitiones principiorum.

De quæstionibus per regulas.

QVæritur, vtrum credere præcedat intelligere? Quæritur, quæ diffinitio est melior & clarior, aut quæ datur per potentiam & suum specificum actũ, vel illa quæ datur per genus & differentiam? Et respondendum est quòd illa quæ datur per potentiam & suum specificum a-

ctum:per illam quidem habetur agnitio subiecti & actus eius specifici:per alteram autem nequaquam, nisi partium tantum. Quaeritur, Vtrum potentia extra suam essentiam habeat actum? Quaeritur, Vtrum intellectus sit agens in memoria: & in voluntate patiens? Vtrum intellectus possit habere obiectum absq; sensu? Vtrum diuina potestas possit habere actũ, infinitum? Vtrũ actus possit esse sine differentia? Vtrũ actus sit possessus a potentia vel obiecto vel ab vtroq;? Vtrum substantia possit per se existere absq; suis causis? Vtrum voluntas habeat posse in intellectu per credere: & intellectus in voluntate per intelligere? Vtrum in anima voluntas, & memoria sint aequales? Vtrũ intellectus absq; suis correlatiuis possit esse vniuersalis aut particularis? Vtrum intellectus, quando facit sciẽtiam, facit ipsam per proprietatem & differentiam? Vtrum intellectus disponat amare & memorari. & econuerso? Vtrũ intellectus in vno & eodem tempore possit credere & intelligere? Vtrum intellectus in seipso facit scientiam? Quaeritur, quomodo intellectus facit speciem? Vtrum, intellectus cum sua specie imperat voluntati & memoriae, quòd obiectent illam speciem? Sicut applicamus quaestiones regularum ad intellectum: sic possunt applicari ad alias potentias suo modo.

De quaestionibus tabulae.

Quaeritur, vtrum mundus sit aeternus? vade ad colũnam. b c.d. & teneas negatiuam & inuenies in camera. b.c.t.b quòd si aeternus est, multa sunt aeternitates differentes species, & concordantes sunt per camerã. b.c.t.c. contra cameram. b.c.t.d. quod est impossibile: vnde sequitur quòd de quaestione negatiua est tenẽda, & hoc probat

regula.b. Quæritur, vtrum Deus tantū possit esse infinitus per suam magnitudinem, quantum per suam æternitatem: vade ad columnam.c.d.e.& ad cameram.c.d.t.c. tenendo affirmatiuam contra cameram.c.d.t.d. Vtrum Deus tātum possit per æternitatem, quantum per intellectū. Vade ad columnā.d.e.f. & ad cameram.d.e.t.d. Vtrum Deus sit tantum potens per suum posse, sicut per suum intelligere, & amare. Vade ad columnā.e.f.g.& teneas affirmatiuam per cameram.e.f.t.e. et per cameram.e.f.t.f. Et per cameram.e.f.t.g. quousq; tota colūna erit consumata. Vtrum in Deo suus intellectus & volūtas sint maiores, quàm sua virtus? Vade ad columnam.f.g.h. & teneas negatiuam per omnes cameras illius columnæ hauriēdo significata camerarum. Vtrum diuina veritas sit intantum virtuosa per æquales correlatiuos, sicut diuina voluntas. Vade ad columnam.g.h.i.& teneas affirmatiuam per omnes cameras illius columnæ. Vtrum in Deo sua virtus & sua veritas, & sua gloria habeāt illud per quod sint æquales: & à tempore & loco & minoritate remota: vade ad columnam h.i.k.& teneas affirmatiuam per omnes cameras.

De quæstionibus euacuationis tertiæ figuræ.

IN camera.b.c. dictum est, quòd bonitas est magna. Modo quæritur, vtrum bonitas sit magna, & quid est sua magnitudo, & bonitas, & magnitudo in quo concordant? Et vtrum possint concordari absq; differentia? Et respondendum est quòd bonitas est magna, vt patet per diffinitionem magnitudinis. Et sua magnitudo est habere correlatiuos: vt per secundam speciem regulæ.c.patet. Et concordant: quia bonitas est magna per magnitudinem, & econuer

so. Iam quidem concordare nequaquàm possent absq; differentia suorum correlatiuorum. Et hæc de euacuatione tertiæ figuræ sufficiant causa breuitatis. Nam per hæc quæ de ea diximus, potest artista soluere & facere quæstiones per alias cameras.

De quæstionibus multiplicationis quartæ figuræ.

QVæritur, per quem modum intellectus conditionat se ad essendum generalem per generale intelligere? Vade ad multiplicationem quartæ figuræ: & videas per quem modum intellectus multiplicat conditiones cũ quibus multiplicat obiecta & suum intelligere: vt per multas & magnas scientias sit generalis, & multis habitibus indutus. Et hæc de multiplicatione quartæ figuræ sufficiant causa breuitatis.

De quæstionibus mixtionis principiorũ & regularũ.

QVæritur vtrum bonitas sit discursiua per magnitudinem, durationem, &c. & econuerso? & respondendum est, quòd sic: vt significatum est per tertiã figuram faciendo de subiecto prædicatum. Quæritur quid est bonitas in magnitudine: duratione &c. Cui respondendum est, quòd est in magnitudine magna: & in duratione durabilis. Quæritur quid habet bonitas in magnitudine, & c? ad quod dicendum est, quòd ipsa habet suos correlatiuos magnos in magnitudine & in duratione durabilis. Et sicut exemplificamus de bonitate: ita potest exemplificari de alijs principijs suo modo. Et hæc de mixtione sufficiant.

De quæstionibus nouem subiectorum & primo de Deo.

QVæritur, vtrum Deus sit? Et respōdendū est quòd sic, vt probatum est in quæstionibus primæ figuræ. Quæritur, quid est Deus? Et respondēdum est quòd Deus est ens, quod tantum agit in se quantum ipse est. Per secundam speciem regulæ. C. quæritur quid habet Deus in se essentialiter? Ad quod respōdendū est, quòd habet suos correlatiuos, sine quibus non posset habere immensas & æternas rationes. Per tertiam speciem quæritur, quid est Deus in alio? Ad quod dicendum est, quòd ipse est creans: gubernans, & huiusmodi. Per quartam speciem regulæ. C. Quæritur, quid habet Deus in alio? Et dicendum est quòd habet in mundo posse & dominium: & in hominibus iudicium & actum gratiæ, & misericordiæ, patientiæ & pietatis. Et hæc de Deo sufficiant causa breuitatis.

De quæstionibus angelorum.

QVæritur vtrum angeli sunt? Et respondendum est, quòd sic. Si enim id quod minus videtur Deo simile est, multo magis id, quod magis videtur esse simile Deo, est. Adhuc si aliquid, est quod est compositum ex intellectuali & corporali: multo magis id, quod est compositum ex intellectuali & intellectuali. Amplius si angeli quidem non essent: scala differentiæ & cōcordantiæ esset euacuata: & per consequens mundus: quod est impossibile. Quæritur, angelus de quo est, & cuius est? Et respondendum est per regulam. d. quòd est de seipso. Sua enim essentia non potest esse punctualis neq; linealis. Et per secundam speciem eiusdem regulæ est de suis correlatiuis spiritualibus. s. de suis tiuis, bilibus & are: ex quibus est composi-

tus, per tiuos, est actiuus: & per biles, est receptutiuus: & per are, est actus existens inter tiuos & biles. Per tertiam speciē est dicendum, quòd angelus est Dei. Et hac de angelis causa breuitatis sufficiant.

De quæstionibus Cœli.

VTrum cœlum moueat seipsum? Et respondēdum est quòd sic, vt sua principia habeant correlatiuos substantiales & proprios per suas constellationes. Vtrum cœlum moueat se ad locum? & respondēdum est quôd sic in se circulariter, sed non extra se: ratio huius est: quia extra se nullam actionem habet, vel habere potest. Vtrum angelus moueat cœlum? & respondendum est quòd non: quia si moueret iam tiui suorum correlatiuorum essent inferius & biles superius. Et etiam per suam formam iam non moueret elementa nec elementata: sed per suam materiam, quod est impossibile. Quæritur vtrum cœlum habeat animam motiuā? Et respondendum est quòd sic: nam aliter sensitiua & vegetatiua non haberent animas motiuas: nec elementa haberēt motum. Quæritur per primam speciem regulæ de. E. quare est cœlum? Et dicēdum est, quòd ex eo quia ex sua forma & materia est constitutum. Per secundam speciem regulæ. E. Queritur cœlum quare est? & dicendum est, vt entia inferiora possint habere motum. Et hac de cœlo sufficiāt causa breuitatis.

De quæstionibus Hominis.

QVæritur, vtrum homo de Deo possit habere maiorē notitiam affirmando, an negando? & respondendum est quòd affirmando: Deus enim non est per illa sine quibus ipse est: sed per illa sine quibus esse non potest. Qua

ritur quare homo agit per formam specificam? Vade ad secũdam speciem regulæ. E. & ibi est solutio implicata. Quæritur. Vtrum homo augmentans suos actus, augmentet suam essentiam? & respondendum est, quòd nullus homo agit seipsum. Quæritur quando homo desiderat recolere, & non potest recolere, quis istorum deficit prius, an memoria? an intellectus? cui dicendum est, quòd memoria: ipsa enim citius reddit speciem antiquam naturaliter intellectui, quàm voluntati. Quæritur anima & corpus quomodo componunt hominem? Et respondendum est, quòd in homine bonitas corporalis & spiritualis componunt vnam bonitatem, & sic de alijs. Quæritur quid est vita hominis? ad quod respondendũ est, quòd est illa forma quæ est composita ex vegetatiua: sensitiua: imaginatiua: & rationatiua. Quid est mors hominis? respondendum est quòd dissolutio potentiæ elementatiuæ, vegetatiuæ, sensitiuæ, imaginatiuæ, & rationatiuæ. Quæritur, vtrum homo sit visibilis? & dicendum est quòd non: visus enim non potest videre nisi colorem & figuram. Quæritur, vtrum in homine intellectus & memoria sint eadem potentia? Et respondendum est, quòd nõ: quia si essent eadem potentia, intellectus iam non esset successiuus in acquirendo species: nec traderet illas obliuioni, neq; etiam eas ignoraret. Iterum quia nimis esset fortis in obiecto contra libertatem voluntatis. Et hæc de homine dicta sufficiant causa breuitatis.

De quæstionibus Imaginatiuæ.

VTrum imaginatiua imaginetur imaginabilia suo modo, sicut sensitiua sentit sensibilia. Quæritur, quæ est causa quare imaginatiua abstrahit species a se

sibus? Quaritur quid est imaginatiua? Vtrũ imaginatiua habeat correlatiuos? Vtrum imaginatiua augmentet se, augmẽtando suum actum? Vtrum imaginatiua sit altior potentia, quàm sensitiua? Vtrum imaginatiua habeat instinctum & appetitum specificos. Sensitiua per quem modum impedit actũ imaginatiuæ? Quare imaginatiua non est ita potens in sensibilibus vel sensatis, sicut sensitiua? Vade ad subiectum imaginatiuæ. Quæritur, vtrum sensitiua senset imaginatiuam? Et respondendum est, quòd potentiæ inferiores non agunt in superiores.

De quæstionibus Sensitiuæ.

Quæritur, quæ potentia istarum sentiat famem & sitim: an gustus, an tactus? Et respondẽdum est, quòd illa quæ magis disponit obiectum. Vtrum gustus sic sentiat famem aut sitim cum instinctu & appetitu, sicut visus coloratum cum colore? Vade ad secundam speciem regulæ. C. Quæritur sensitiua ex quo sensat sensata? Et respondẽdum est quòd quilibet sensus particularis sensat suum obiectum sensibile per formam specificam: sicut subiectum coloratum subsistens cristallo, colorat ipsum. Vtrum sensitiua habeat quantitatem punctualem & linealem? Et respondendum est, quòd sensitiua ita cito attingit obiectũ de longè sicut de propè. Vtrũ sensitiua sicut habet sensum communem, sic habeat communem potestatem, instinctum & appetitum? Quæritur quid est sensitiua? Sensitiua cum quibus est particularis & communis? Sensitiua ex quo viuit & nutritur? Vtrũ sensitiua sit sensata? Vade ad subiectum sensitiuæ.

De quæstionibus Vegetatiuæ.

VTrum vegetatiua agat per speciem suam? Vtrum vegetatiua habeat aliqua, ratione quorum sit communis & particularis, sicut sensitiua? Vtrum quãtitas vegetatiuæ sit punctualis vel linealis? Quæritur, quid est vegetatiua, & quid habet in seipsa per secundam speciem regulæ. C. Quæritur, vegetatiua ex quo viuit et nutritur & crescit: & in quo subiecto est plãtata? Quid est mors vegetatiuæ? vade ad subiectum vegetatiuæ in quo solutiones prædictarum quæstionum sunt implicatæ.

De quæstionibus Elemenratiuæ.

QVid est elementatiua? Vtrum elemẽtatiua habeat multas species sicut sensitiua? Vtrum elementatiua habeant suos correlatiaos? Vtrum flamma candelæ ele n entet ellychnium lampadis in seipsa, quando ipsum accendit. Vtrum flamma candelæ sic accendat ellychnium cum aere, sicut visus sensat coloratum cum luce? Vtrum elementatiua sit causa spiritualis, longitudinis: latitudinis, profunditatis, & plenitudinis? Vtrum elementatiua sit cõmunis species elementorum? Vtrum elementatiua possit esse in subiecto, elementis remotis ab illo? Vtrum elementatiua sit fons punctorũ linearum & figurarum? Vtrum elementatiua sic moueat se naturaliter cum suo instinctu & appetitu, leuitate, grauitate caliditate, & huiusmodi: sicut homo seipsum artificialiter cũ pedibus suis? Vtrum elementatiua possit habere naturã absq; correlatiuis substantialibus? Vtrum in elementatis elementa sint actum? Vtrum elementatiua habeat continuam quantitatem per omnia loca sub globo lunari? Vtrum sit duæ calidi-

tates, & duæ ficcitates, & duæ albedines & huiſmodi? Solutio: Vade ad ſubiectum elementatiuæ: & abſtrahas ab eo ſolutiones cum intellectu conditionato & artificiato per artẽ iſtam. Vtrum ſit quintum elementum, & reſpondendum eſt, quòd non: in elementatis quidem ſufficiunt quatuor complexiones.

De quæſtionibus noni ſubiecti & vltimi, quod eſt Inſtrumentatiua.

Superius iam fecimus quæſtiones inſtrumentalitatis naturalis: hic autem volumus facere moralis. Quæritur quid eſt moralitas? Quæritur, quid eſt iuſtitia, prudentia &c.? Item quæritur, quid eſt auaritia, gula, &c? Vade ad nonum ſubiectum inſtrumẽtatiuæ: & agas ſecundum quòd ibi eſt ſignificatũ eſt per eius tractatum. Adhuc quæritur, vtrum iuſtitia ſit bona? & reſpondendum eſt, quòd ſic, quia ſi nõ, tunc iniuſtitia nõ eſſet mala. Vlterius quæritur, vtrum iuſtitia habeat correlatiuos? et dicendũ eſt quòd ſic: quia ſi non, iam non poſſet eſſe habitus, nec haberet aliqua in quibus eſſet ſuſtentata & aſſituata. Et ſicut dicitur de iſtis, ita poſſunt fieri quæſtiones de iuſtitia per omnia principia ſua & regulas: & ſicut dictum eſt de iuſtitia, ita poteſt dici de alijs habitibus virtuoſis. Vtrum vicia ſimpliciter ſint principia priuatiua: & reſpondendum eſt, quòd ſic: nam ipſa cum virtutibus nullam conuenientiam habent. In virtutibus quidem agens & agibile & inſtrumentũ adinuicem habent concordantiã in obiecto virtuoſo: & hæc de moralibus ſufficiant cauſa breuitatis: maximè quia in arte magna de ipſis largius pertractauimus.

De quæstionibus centum formarum.

QVæstiones centum formarum tot modis fieri possunt, quot qualibet forma est differẽs in nouem subiectis: sicut entitas &c. quæ est vna forma in Deo: & alia in angelo: & alia in cælo &c. Sicut quando quæritur, vtrum entitas Dei sit principium ad omnes entitates? Et respondendum est, quòd sic: eo quia sua bonitas est principium ad omnes bonitates; & sua magnitudo ad omnes magnitudines, et sua æternitas ad omnes durationes. Hoc autem non potest dici de entitate angeli & cæli &c. Et ideo forma secundum quòd est diuersa ab alijs, est discursiua cum suis principijs & regulis. Quæritur vtrum essentia et esse conuertantur? & respondendũ est, quòd in Deo conuertuntur. In Deo enim nihil est superius nec inferius: sed in ãgelo & cælo &c. non conuertuntur, eo quia esse in illis est per essentiã & non econuerso, & ideo in talibus essentia est superius: esse autem inferius. Quæstiones per vnum modum fieri possunt de vnitate Dei: & per alium modum de vnitate angeli: & per alium modũ de vnitate cæli &c. Sicut quando quæritur vtrũ competat vnitati Dei vnire infinitum: & respondendum est quòd sic. Nam absq; vnire infinito ipsa vnitas non posset esse infinita: eo quia sua potestas esset finita & ligata: & in æternitate esset ociositas. Et sic posset dici de diuina bonitate et magnitudine &c. quòd est impossibile. Si autẽ quæratur de vnitate angeli, vtrum ei competat vnire? & respondendum est secundum conditiones suæ vnitatis. Videlicet quòd vnus angelus cum alio vnit vnum loqui moraliter obiectiuè: vnum amare: vnum intelligere, vnum bonificare: nõ dico quòd vnus

angelus vniat alium angelum: quia non potest, vt iam dictũ est. Nec etiam vnum cælum potest vnire aliud cælum: sed effectiuè vnitas cæli causat vnitates inferiores: de vnitate autem hominis nõ est sic: nã vnus homo potest vnire aliũ, hoĩem generando alium: & sic de alijs suo modo. Quæritur vtrum in Deo sit pluralitas: & respondendum est, quòd sic: respectu suorum correlatiuorum per secundam speciem regulæ. C. significatorũ sine quibus non potest habere in se infinitam & æternam operationem bonificando, magnificando, æternificando, &c. & sic essent ligatæ & ociosæ suæ rationes, quod est impossibile. De pluralitate autem angeli non est sic: nam angelus compositus est ex tiuis & bilibus respectu simplicitatis diuinæ: et similiter cælum iam est magis compositum, quàm angelus: & homo, quàm cælum. Quæritur vtrum in Deo sit natura? & respondendum est, quòd sic: vt habeat naturale recolere, intelligere, & amare, & etiam naturalem bonitatem, magnitudinem &c. & vt ipsæ rationes sint ei naturales, quòd producat bonum infinitum & æternum, vt competat ei naturare. De natura autem angelica non est sic, nam finita & noua est: veruntamen ei competit naturare, eò quia habet species innatas, naturales: cum quibus obiectiuè & naturaliter obiectat? Et sic de natura cæli potest dici secundum suum modum, & etiam secundum sua principia & regulas naturales & specificas: cum quibus naturaliter & specificè agit. Et sic de natura aliorum subiectorum potest dici suo modo. Per ea quæ dicta sunt suprà, potest artista facere quæstiones de centum formis, & soluere eas secundum quòd quæstiones diuersimode tractantur & deducuntur per nouem subiecta intra se diffe-

rentia, seruando cuilibet formæ suam diffinitionem: quam superius dedimus. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum est valde generalis ad faciendum multas quæstiones, & soluendum illas per illum modum, qui est in euacuatione tertiæ figuræ: & in multiplicatione quartæ figuræ. Et ideo quis posset numerare quæstiones & solutiones quæ fieri possent: & hæc de quæstionibus centum formarum sufficiant causa breuitatis.

De duodecima parte, quæ est de habituatione.

HAEc pars est de habituatione huius artis est. Et ipsa diuiditur in tres partes, quarum prima est de tredecim partibus, in quas hæc ars est diuisa. Et illas artista huius artis debet habituare, vt ipse sciat applicare quæstionem ad illum locum, seu loca quæstioni dispositum seu disposita secundum proportionem materiæ quæstionis. Secunda pars est, quòd habituet modum & processum textus huius artis, tenendo modum textus ad probandum, & soluendum quæstiones peregrinas, illo modo per quem sunt explicatæ in textu, sicut vnum exemplũ quod aliud per est exemplificatum & declaratum. Tertia pars est, quòd ipse habeat modum multiplicandi quæstiones & solutiones ad vnam & eandem conclusionẽ, vt per. 3. & 4. figuram, & tabulam significatum est, & hæc de habituatione sufficiãt causa breuitatis.

De terdecima tertia parte, quæ est de modo docendi hanc artem.

PArs ista diuiditur in quattuor partes. Prima est, vt artista bene sciat alphabetum cordetenus: & figuras, diffinitiones, & regulas, atq; assituationem ta

bulæ. Secũda pars est, vt ipse declaret bene textũ scholaribus rationabiliter, & non liget se cum auctoritatibus aliorum. Et quòd scholares perlegãt textum: & si dubitauerint in aliquo, petant ab artista siue à magistro illud. Tertia pars est, quòd magister siue artista faciat quæstiones corã scholaribus & soluat eas rationabiliter secundum artis processum. Nam absq; ratione artista non potest bene vti ista arte. Vnde sciendum est, quòd hæc ars tres amicos habet: videlicet, subtilitatẽ intellectus, & rationem, & bonam intentionẽ: sine istis quidem tribus hãc artem nullus addiscere potest. Quarta pars est quòd artista faciat scholaribus quæstiones, vt ipsi de illis respõdeant: & dicat illis, quòd multiplicent rationes ad vnã & eandem conclusionem: & adhuc inueniant loca, quorum ratione sciant respondere, & rationes multiplicare: si verò scholares nesciãt respõdere, nec rationes multiplicare, nec loca inuenire: tunc temporis magister doceat scholares de prædictis.

De fine huius libri.

AD honorem & laudem Dei, & publicæ vtilitatis, finiuit Raymundus Lull. hunc librum Pisis, in monasterio sancti Dominici, in mense Ianuarij. Anno. 1307. Incarnationis Domini nostri Iesu Christi, Cui sit laus & honor per infinita sæcula seculorũ. Amen.